

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Tjutrjumov, I.: Aktsiaseltside tegevuse lõpetamine	1
Grau, K.: Muudatusi liitprotsessis KKS eelnõu järgi	22

Ülevaateid.

Riigikogu tegelus	28
-----------------------------	----

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

Missuguses kohtukorras tuleb perekonnaseisuaktide parandamisi toimetada (Perekonnaseisuseadus § 24—RT 191—1925)?	30
Kas kuulub priisikohus Riigikohtu järelevalvele ja priisikohtu otsuste tühistamine Riigikohtu võimkonda?	31

Administratiivosakond:

Kas aruandvate ettevõtete maksustamisel tuleb silmas pidada Tulumaksuseaduse § 4 ja eriti sama paragraafi p. 5 juures oleva tähenduse nõudeid?	32
Kas pensioni arvutamisel veneaegse teenistuse arvessevõtmisega kuulub pension üldse 25%-sele vähendamisele?	33
Kas koguduseliikmel on õigus kaebust tõsta, kui koguduse, kui usuühingu, vaimulik, kes Perekonnaseisuseaduse (RT 191/192—1925) § 7 põhjal on Kohtu- ja Siseministeeriumi poolt registreeritud perekonnaseisuametnikuks, mitte omal soovil lahti registreeritakse?	33

Tsiviilosakond:

Millised õigused on lastega lehel maaõiguste järgi (BES §§ 1711—1720) mehest järele jäänud kinnisvara kasutamisel?	33
Milliseid tehinguid võib tühistada 1916. a. 3. juuli seaduse põhjal (Vene Sead. Kogu 1916. a. nr. 194, art. 1645)?	34
Kui kinnisvara manik taotleb põlisrendilepingu tühistamist BES § 4150 p. 3 põhjal rendi maksmatajätmise pärast, kas peab ta kohtusse kutsutama kostjatena ka need isikud, kelle kasuks põlisrentnik on kinnisvarale kinnistanud pandiõigused?	35
Kas võivad kaaspärija-lapse kreditorid oma taotlusi pöörata kinnisvarale, mida kasustab lesk ETS (Eesti talurahvasaaduse) § 1067 põhjal emaegselt (Leibzuchtsrecht) ja mille suhtes kaaspärijäl-lapsel on ainult ooteõigus (BES §§ 1714, 1718, 1719)?	36

V a r i . .

Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seadus	37
XI Õigusteadlaste Päeva päevakord ja referaatide teesid	45

L i s a.

Rkh. 1930. a. otsused	lk. 97—112
---------------------------------	------------

Aktsiaseltside tegevuse lõpetamine.

I. Tjutrjumov.

I. Vene Senat on oma põhimõttelises otsuses seletanud, et aktsiaseltsi saab likvideerida või tema tegevust lõpetada ainult seaduses või seltsi põhikirjas ette nähtud korras (Senati otsus 1905. a. nr. 49). Vene tsiviilseadustikud¹ nagu enamik kaasaegseist seadustikest ei sisalda aga aktsiaseltsi tegevuse lõpetamise põhjuste purgivat loendit, kuna seaduses säärane loend osutub võimatuks. Iga seaduses antud mittepurgiy loend on aga ohtlik, sest ta võib põhjustada ekslikke järeldusi. Tõeliselt ongi aktsiaseltsi tegevuse lõpetamine võimalik paljudel muil juhtudel, kui seda näeb ette Svodi X k. I osa art. 2155. Näitena mainime kahe aktsiaseltsi liitumist, kui liituvad seltsid mõlemad lõpetavad oma olemasolu ja nende asemele tekib uus selts; või näit. konkursi asutamine maksujõuetusel; või isikkoosseisu lõppemisel ja muil sääraseil põhjusil.

Sellelt seisukohalt on väga oluline aktsiaseltside juriidilise loomuse käsitlemine Vene tsiviilseaduste alusel. Küsimusel pole üksnes teoreetiline, vaid ka suur praktiline väärtus, kuna väga paljusid aktsiaseltsi tegevusse puutuvaid küsimusi saab rahuldavalt lahendada ainult seoses aktsiaseltside juriidilise loomusega. Peab rõhutama, et aktsiaseltsi liikmete vahelise juriidilise suhte aluseks on nende vahel sõlmitud leping. Üldiselt seltsid, mille hulka Vene tsiviilseadused² loevad ka aktsiaseltsid, alustatakse seltsiliikmete vahel üldhuvides sõlmitud kokkuleppega, mis suunatud seltsi asutamisele ja selle tegevuse reguleerimisele³. Tuginedes öeldule suur osa aktsionäriõiguse käsitlejaid tunnustavad aktsiaseltsi tekkimist seltsingulisest lepingust. Küsi-

¹ Svod, X k., I osa, art. 2155.

² Svod, X k., I o., art. art. 2128, 2132, 2134.

³ Baron, Sistema rimskago prava 3. väljaanne § 300; Dernburg, Pandektö, III k., lk. 407—408 jj.

mus tõusetus mitmed korrad Vene Senati praksises, kus Senat väljendas sama seisukohta. Senati mõnes otsuses on see küsimus lahendatud kategoorilisel kujul, mis ei luba mingisuguseid kahtlusi; nii näiteks käsitades vastastikust krediidiühingut Senat asub seisukohale, et vastastikune krediidiühing on liik seltsidest, mille liikmete vastastikuste õiguste ja kohuste ainsaks aluseks on ühinguliikmete vahel sõlmitud leping, mis fikseeritud ühingu põhikirjana (1889. a. nr. 59). Veel lähemalt käsitleb Senat seda küsimust oma otsuses 1905. a. nr. 55, kus seletab, et aktsiaselts, „kui igasugune selts, koosneb isikuist, kes koondunud ühte koosseisu ja teotsevad ühe üldise nime all, ja tekib lepinguga, ainult selle vahega, et see leping nimetatakse põhikirjaks ja esitatakse valitsusele kinnitamiseks.“ Samale seisukohale asus Senat välismaiste aktsiaseltside suhtes, seletades, et aktsiaseltsi põhikirja, mis koostatud vastavas korras välismaail ja mille teostamisele on lubatud asuda Venemaal ministrite nõukogu otsusel, peab käsitama kui lepingut (1900. a. nr. 98).

Asudes seltside suhtes kehtiva seaduse alusele, mille allikaks on 1836. a. 6. detsembri seadus, Vene tsiviilseaduse projekti redaktorid asetavad aktsiaseltsi seltside üldise mõiste alla, s. o. vaatlevad seda kui isikute lepingulist ühinemist ühise kaubandusliku, tööndusliku või mõne muu ettevõtte teostamiseks kasusaamise eesmärgil. Projekt, määrates kindlaks 2248. artiklis aktsiaseltside ja üldse seltsidevaheliste põhialuste juriidilise seose ja ühtluse, viitab vajadusele: asetada kohustusõiguse osas aktsiaseltsi käsitlevad reeglid kokku seltsi üldse käsitlevate reeglitega. Juhituna sellest seisukohast, projekti redaktorid paigutasid seltsi üldse käsitlevad reeglid XVIII peatüki II jao 1. osasse, kuna aktsiaseltsi reguleerivad reeglid paigutati sama peatüki ja sama jao 5. osasse. Ühtlasi määrati kindlaks, et aktsiaseltsiks loetakse säärane selts, mis asutatakse erilise firma nimetusega, teatavaks arvuks võrdseteks osadeks (aktsiateks) jaotatud põhikapitaliga ja mille kohustuste eest vastutab ainult seltsi varandus, mitte aga aktsionäride isiklik varandus (art. 2248). Analoogilisi seisukohti leiame ka Lääne-Euroopa seadusandluses⁴.

Eelöeldu alusel võime konstateerida, et aktsiaseltsi juriidilise

⁴ Saksa kaubandusseadustiku art. 178; Ungari kaubandusseadustiku art. 147 jt.

diliste suhete aluseks on lepingu põhimõte. Siiski mõned autorid, lähtudes vaatekohalt, mis loeb aktsiaseltsi juriidiliseks isikuks, kes saab oma olemasolu õiguse ainult seadusandliku võimu üld- või erimäärusest, eitavad põhikirja lepingulist tähendust ja igasugust aktsiaseltsi sarnasust seltsiga selle lihtsamas mõttes — seltsinguline leping (*societas*) —, kuna nende arvates aktsiaseltsi asutamise leping on ainult mõne omavahel kokku leppinud isiku ükskõlgne asutamisakt, kuid mitte leping juriidilise toiminguga mõttes, mis suunatud õigusvahekordade muutmisele või lõpetamisele⁵. Esitatud seisukohad on aga vastuolus peale eeltoodu veel aktsiaseltsi asutamisest tekkivate juriidiliste suhete olemusega. Sest aktsiaseltsi liikmete vahelised juriidilised suhted määratakse kindlaks esijoonel seltsingulise lepinguga, mis liikmete suhtes omab kohustuslikku jõudu selle allakirjutamisest alates. Pealegi tekib seltsi olemusest liikmete õigustus osa võtta seltsi ühisest ettevõttest ja selle kahjustest ning kasudest, ühtlasi aga ka keeld osa võtta toimingust, mis takistavad seltsil tema eesmärki saavutada. Liikmetevahelisi juriidilisi suhteid normivate seadusandlike määruste ülesandeks jääb vaid peamiselt täiendada lepingu tühikuid, mis võivad takistuseks olla seltsi tegevusele, kui ka kõrvaldada võimalikke arusaamatusi lepingu tõlgendamisel.

Teisest küljest peab aga silmas pidama, et aktsiaseltside Vene seadustik⁶, samuti kui Lääne-Euroopa vastavad seadustikud käsitlevad peamiselt aktsiaseltside asutamise küsimust. Lubades igal aktsiaseltsi põhikirjal kindlaks määrata seltsi koosseis ja tegevusmoodused (art. 2158), sisaldab seadus mõningad ilmtingimata kohuslikud reeglid aktsionäride ja publiku kaitseks, nagu on seda reeglid ettevõtte teotsemise tähtaja (art. 2159), aktsiate kuju, hinna ja müügi suhtes (art. art. 2160, 2167, 2168), tagavarakapitali ja dividendi (art. art. 2169, 2170), aktsionäride õiguste ja vastutavuse (art. 2171—2173), aktsiaseltside seesmise asjaajamiskorra (art. 2174—2184), aruandekorral (art. art. 2185 ja 2186) ja aktsiaseltside tegevuse lõpetamise suhtes (art. 2188). Nagu teada, asus

⁵ Renaud, *Recht der Aktienges.*, lk. 174, 176, 300, 301, 305, 306; Pahman, *O zadatše predstojaštsei reformi aktsionernago zakonodatelstva*, lk. 55; Petražiitski, *Aktsionernaja kompanija*, lk. 36—39.

⁶ Svod, X k., I o., art. art. 2140—2157, 2161—2166, 2189—2198.

samale seisukohale ka Vene tsiviilseadustiku projekt. (XVIII pt. II jagu 5. osa). Esitatud nõuded on täiesti mõistetavad, kui arvestame, et aktsiaseltside tegevus ei piirdu üksnes ühise ja sama eesmärgi taotlemiseks liitunud seltsi liikmete vaheliste huvidega, vaid ka ühiskonna tunduvad huvid kaubandusliku ja tsiviilsuhtlemise alal nõuavad aktsiaseltside tegevuse täpsat reguleerimist riigivõimu poolt. Kõik see aga ei vähenda ega kõrvalda lepingu tähtsust, mis on aktsiaseltsi asutamise ja edaspidise olemasolemise aluseks ja mis saab oma juriidilise jõu tema allakirjutamise momendist liikmete poolt, kes astuvad ühingusse ühise eesmärgi taotlemiseks ühendatud jõudude ja abinõudega. Seega seltsi asutamise lepingu üheks olulisemaks tunnuseks on liikmete kokkulepe, mille alusel toimub liikmete läbikäimine nende omavahelistes suhetes kui ka kolmandate isikutega. Näeme, et aktsiaseltsid erinevad rooma õigusele⁷ ja BES-le⁸ tuntud lihtseltsidest, kus iga liige vastutab kolmandate isikute ees nendega sõlmitud lepingu alusel, kuigi ka lihtseltsi asutamisel on nõutav liikmete omavaheline asutamiskokkulepe.

Eelöeldust näeme, et seltsi asutamislepingu sõlmimine väliselt väljendub selles lepingus, mille seltsiliikmed sõlmivad seltsi asutamisel ühes nende muudatustega ja täiendustega, mis sisse kantakse seltsi põhikirja, kui aktsiaettevõtte tegevuse alusesse.

Sellelt seisukohalt Vene Senati mitmekordne (1881. a. nr. 142, 1891—nr. 101, 1915—nr. 73 jt.) aktsiaseltsi põhikirja käsitlemine (välja arvatud välismaised aktsiaseltsid) spetsiaalseadusena (art. art. 2196 ja 2197) ei vähenda väiksemalgi määral põhikirja lepingulise tähenduse alust, mis põhjal aktsiaseltsidele kohaldatakse kõik need üldised lepingute koostamise, sõlmimise, täitmise ja lõppemise reeglid, mis avaldatud Svodi X k. I osa IV raamatu I jaos, ainult selle kitsendusega, et lepinguõiguse üldiste aluste vaba kasutamist ei saa lubada põhikirja nende osade suhtes, mis määratud ühiskondlikkude huvide kaitseks (art. 2132).

II. Määrates kindlaks, et aktsiaseltside olemasolust tekkivate juriidiliste vahetõrgete aluseks on lepingu põhimõte ja et aktsiaseltsidele on seepärast kohaldatavad kõik üldised

⁷ Baron, *ibid.* § 301.

⁸ BES art. 4266 jj.

rээglid, mis määrustavad lepingute koostamist, sõlmimist, teostamist ja lõppemist (art. 2132), kergendame seega ühtlasi tunduvalt aktsiaseltside tegevuse lõpetamise korra küsimuse õiglast otsustamist. Juhituna lepinguõiguse põhimõttest peame, näiteks, omaks võtma, et leping kui niisugune ei või edasi kesta, kui eesmärk, milleks sõlmiti leping, osutub hiljemini kas teostamatuks või seadusevastaseks. Seaduse järgi⁹ on leping maksvusetu ja kohustis tühine, kui lepingu sõlmimist põhjustav eesmärk on seadusega keelatud. Iga leping, millega määratakse kindlaks teatav eesmärk, mis annab lepingule individuaalse loomuse, loetakse kausaalpeinguks. Kausaalpeing erineb abstraktsest lepingust, kus *causa* pole lepingu tekkimisel oluline¹⁰. Abstraktne leping on nagu eraldatud eesmärgist, mis esineb lihtsas lubamise ja tunnustamise vormis, ja osutub seega *causa obligationis*'e eraldamise tõttu kindlamaloomulisemaks.

Kahtlemata peame igas kohustises eraldama kohustise eset ja mõjustavat põhjust. Ese näitab, milleks kontrahent kohustub, mõjustav põhjus aga lähemat vahendit eesmärki, milleks teostatud lepe ja mis määratakse kindlaks lepingupoolte kavatsuse ja tahtega, näiteks kinkimisel on esemeks õigustest loobumine või varanduse üleandmine, kuna eesmärgiks on tahe kinkida teisele isikule (*animus donandi*); kinkimise motiivid: sõprus, sugulus jne. on õiguse seisukohalt tähtsusetud¹¹.

Tekib küsimus, kas vene õiguses on eraldatud lepingu eesmärk lepingu alusest? Kuigi mitte üksnes praktises, vaid ka tuntud teoreetikud¹² pole alati eraldanud lepingu eesmärki alusest, on siiski võimalik ja ka vajalik seda teha. Toimingu eesmärk ei ole toimingu ese kui sisu, ega ka alus kui olukord, mis alati eelneb toimingu teostamisele, vaid on midagi, mida peetakse silmas, et saavutada toiminguga tulevikus neid või teisi tagajärgi¹³. Kahtlematult on kohus-

⁹ Svod, X k., I o., art. 1529.

¹⁰ Baron, *ibid.*, § 214.

¹¹ Tjutrjumov, *Graždanskoe pravo*, 2. väljaanne § 22, lk. 86.

¹² Baron, *ibid.*, § 214; Pobedonostsev, *Kurs graždanskago prava*, III k. § 7.

¹³ Pobedonostsev, *ibid.*, II k. § 7; Golevinski, *O prois- hoždenii i delenii objazatelstv*, lk. 113 ja 122; Annenkov, *Sistema russkago graždanskago prava* I k. 3. väljaanne, lk. 451—452.

tisel, kui igal inimese tahteavaldusest tekkival teol; oma alus, seda tegu mõjustav põhjus (*causa*). Inglise kirjanduses tarvitata vastav term *consideration for a contract* Blackstone'i määritlemisel tähendab lepingu sõlmimise mõjustavat põhjust ja on väga lähedane prantsuse termile *cause licite dans l'obligation*¹⁴ ning on harilikult vene keelde tõlgitud sõnadega: „dozvolennoe osnovanie objazatelstva“, „osnovanie dogovora“ või „dozvolennaja priština objazatelstva“¹⁵. Seepärast näiteks prantsuse koodeksi järgi (art. 1131) kohustisel, millel puudub alus (*sans causa*) või mille alus on vale või seadusevastane, ei või olla mingisuguseid järeldusi. Säärase lepingu ja kohustise aluse või põhjuse olemasolu nõuavad ka teised Euroopa koodeksid¹⁶. Kuigi saksa BGB kohustiste koosseisu osas (art. art. 241, 305 jt.) lepingu kehtivuseks vajalikkude tingimuste loendis ei mainita eraldi kohustise mõjustavat põhjust või tema alust, lubab ka BGB, näiteks, kohustise tekkimist, kui keegi saab väärtusi *sine causa*¹⁷. Rooma õiguses oli terve liik hagnosisid — *condictiones sine causa* jt., kus kohuse täitmine ühelt poolt löi põhjuse (*causa*), mille alusel lepingu täitja pool võis kohtuga nõuda oma kontrahendilt temale antud vara tagasiandmist või kohuse täitmist teiselt poolelt¹⁸. Rooma õiguse mainitud määrusist tekkisid Prantsusmaal, Itaalias ja Euroopa teistes romanistlikkudes maades lepingulise kohustise aluse või põhjuse ning Inglismaal *consideration*'i õpetused, kui õpetused lepingu kehtivuse olulisist tingimustest. Vastavate õpetuste üksikasjus märkame erinevusi prantsuse ja inglise seisukohtades. Prantsusmaal eraldatakse tasulisi ja kinkelepinguid; esimestest järgneb, et kui üks pool on kohustise aluse omaks võtnud, siis teine pool temale vastu annab või kohustub andma teatavaid väärtusi, kuna kinkelepinguis ühelt poolelt teisele avaldatud heldus (*la libéralité*) on *cause suffisante de l'engagement*. Inglismaal aga kinkimine toimub

¹⁴ Code Napoléon art., art. 1108, 1131—1133.

¹⁵ Prof. Malõšev, Graždanskie zakonõ Kalifornii, III k. lk. 58.

¹⁶ Itaalia tsiviilseadustik, art. art. 1104, 1119—1122; Hollandi tsiviilseadustik, art. art. 1356, 1371—1373; Hispaania tsiviilseadustik, art. art. 1261, 1274—1277.

¹⁷ Vt. Saksa BGB art. 812.

¹⁸ Baron, *ibid.*, § 280.

formaalse aktiga või kingi üleandmisega kingisaaja valdusse¹⁹, kuna tõeliste, kohtu poolt kaitstavate lepinguliste kohustiste puhul eeldatakse alati mingisuguste vastastikuste teenete või väärtuste vahetamist; lihtsal kinkimise lubadusel (*gratuitous promise*) puudub kohustuslik jõud²⁰.

III. Asudes kehtiva seadusandluse alusel otsustama aktsiaseltsi tegevuse lõpetamise küsimust selle eesmärgi teostamatuse tõttu, milleks leping sõlmiti, peame jõudma ainsale õigele tulemusele, et lepingu eesmärgi saavutamise võimatus, olenematult võimatuse tekkimise põhjusist, kas või näiteks kõrvaldamata jõudude tagajärjel, toob endaga kaasa lepingu lõppemise, analoogiliselt sellega, kui eesmärk osutuks seadusevastaseks²¹. Leping tunnistatakse kehtivusetuks ja kohustis tühiseks, kui lepingu sõlmimist mõjustav põhjus on seadusega keelatud. Säärane olukord on tingitud vajadusest, et lepingus ette nähtud toimingu eesmärk poleks seaduse-, komblose- või ühiskonnakorrapastane.

Juba P o b e d o n o s t s e v tähendas õieti oma tsiviilõiguse õpperaamatus (III osa §§ 7 ja 19), et kuigi tsiviilseadustikes ei sisaldu üldist reeglit lepingu jõu lõppemisest teostamatu eesmärgi tõttu, milleks leping sõlmiti, on siiski õiglane lugeda leping säärasel korral lõppenuks. Samal seisukohal asuvad ka teised vene juristid²². P o b e d o n o s t s e v i arvates (ibid. § 7) on eesmärgita kohustis mõttetu, samuti nagu ta on kehtivusetu juhul, kui teda mõjustav põhjus oli ainult eeldatav, kui kohustatud isik astus kohustusvahekorra läbimõeldud eeldatava juriidilise suhte alusel, mis aga hiljemini osutus olematuks. Samal seisukohal on alati asunud Vene Senat (otsused: 1871 — nr. 313; 1869 — nr. 1191; 1875 — nr. nr. 274, 326; 1891 — nr. 62; 1892 — nr. 28; 1901 — nr. 45; 1913 — nr. nr. 13, 39 jt.), lugedes lepingu eesmärgi teostamatuks ka vastava eseme juriidilise või faktilise hävimise puhul.

¹⁹ Vt. Kalifornia tsiviilseadustik, art. 1040, 1052, 1053, 1147.

²⁰ Vt. Blackstone'i kommentaarid II, 454; Stephen I, 357; II, 47.

²¹ Svod, X k., I o., art. 1529.

²² Prof. Šeršenevitš, Utšebnik russkago graždanskago prava, 11. väljaanne, 1914, lk. 441—444; prof. Sinaiski, Osnovõ graždanskago prava 1. väljaanne, lk. 158 jj.; 2. väljaanne, lk. 130—133.

Lepingu sõlmimise põhjuseks oleva eesmärgi teostamatus on sagedasti seletatav lepingu täitmise võimatusega. Lepingu täitmise takistus võib olla puhtfüüsiline — füüsilistest põhjustest olenev (näit. kohustise eseme hävimisel, isiku surma puhul, artistil hääle kaotamisel jne.), või juriidiline — õiguslikkudest tingimustest olenev —, näiteks valitsusvõimu aktide järeldusel (teatava kaubaartikli välja-veokeeld, suhtlemise lõpetamine, rekvisitsioonid ja teised valitsusvõimu erakordseist olukordadest tingitud korraldused, samuti ka mitmesuguste kõrvaldamatute jõudude mõjustused). Mainitud juhtudel lepingus märgitud eesmärgi saavutamine osutub võimatuks, mispärast lepingul põhinev kohustus on tühine ja leping loetakse lõppenuks, sest kui näiteks *locatio conductio rei* puhul asja kasustamine lepingus määratud aja kestel muutub võimatuks, siis kohustusvahekorid lõpetatakse ja üürija maksab üüriraha ainult selle aja eest, mil ta asja kasustada võis. Lepingu täitmise võimatusega on tegemist, kui kohustise täitmise ese peale kohustise tekkimist hävis või kõrvaldati kasustamiselt või kadus ja tema olemas-olust pole midagi teada, või ta on seaduslikul alusel sattunud kolmandate isikute valdusse jne.²³; võimatus leiab aset aga ka siis, kui võlgnik tema isikus tekkinud olukordade tõttu pole enam võimeline täitma kohustises ette nähtud puhtisiklikku toimingut ja kui need olukorrad tekkisid võlgniku süüta ning enne kohustise täitmiseks määratud tähtpäeva möödumist. Kõigil neil juhtudel kohustusvahekorid lõpetatakse.

Enam vaieldav on kohustise täitmise võimatus majanduslikel põhjusil, kuigi see teeks võimatuks eesmärgi saavutamise, milleks leping sõlmitud. Küsimuse vaieldavus tekib asjaoludest, et kohuse täitmise majanduslikku võimatust, mis raskendab kohuse täitmist muutunud majanduslikkude konjunktuuride tõttu, peame eraldama kohustise täitmise võimatusest üldse. Võlgniku majanduslik surutis, mis takistab temal täita nõudja pretensioone, ei kuulu selle võimatuse mõiste alla, mille järelduseks on kohustisist vabanemine, kui võimatus tekkis võlgnikust olenematuil põhjusil. Olukord, et võlgnik muutus temast olenematuil põhjusil maksujõuetuks, ei saa olla põhjuseks vabastada võlgnikku

²³ Vt. Prantsuse tsiviilseadustik, art. 1302; BES art. 3300.

tema kohuste täitmisest üldse, s. o. ka siis, kui ta hiljemini mõningaid varandusi omab²⁴. Kohustise täitmise võimatuse küsimus ei tõuse üldiselt päevakorrale nende kohustiste puhul, mis olenevad ainult võlgniku varanduslikust olukorrast. Säärased on kõik kohustised, mille esemeks on raha ja üldiselt asendatavad asjad. Majandusliku võimatuse tähenduse otsustamisel kohustise juriidilise jõu alalhoidmise seisukohalt peame igal juhul eraldama kohustise täitmise majanduslikku võimatust selle täitmise kaubanduslikust võimatusest, s. o. kui kaubandusliku konjunkturi vaatekohalt lepingu eesmärgi äralangemine ei või omada juriidilist tähendust, kuid kohustise täitmine kaubanduslikult seisukohalt pole soodus.

Vene tsiviilseadustiku projekti autorite²⁵ õiglase arvamus järgi peaks reegli aluseks, mille järgi igal üksikul juhul määratakse kindlaks kohustise täitmise võimatuse loomus — kas see on tekkinud võlglase süüst või juhuslikkudest asjaoludest, olema kohustise tõeline olemus, millele vastavalt teatavaks toiminguks kohustatu on ühtlasi kohustatud mitte ette võtma sääraseid toiminguid, mis võivad takistada üldkohuse täitmist, ja tarvitusele võtma kohustise täitmiseks kõik vajalikud abinõud. Kui kohuse täitmise takistuseks pole võlgniku (kohustatu) teadlik süü (*dolus*), vaid kolmandate isikute tegevus või loodusjõud, s. o. üldiselt välised asjaolud, siis tõusetub alati küsimus, kas kohustatu pole toiminud ettevaatamatult, mille tagajärjel on esile kerkinud takistused kohustise täitmiseks, ja kas on kohustatu poolt tehtud kõik temast olenev, et ära hoida takistuste esilekerkimist. Süü olemasoluks on nõutav, et kohustise täitmist võimatuks muutvad välised asjaolud oleksid põhjustavas (kausaalses) seoses kohustatu mõne teoga või vajalikkude abinõude tarvitusele mittevõtmisega ja et kohustatu teaks seda kausaalsest seost. Näeme, et oluliseks tunnuseks on siin kohustatu süüdivus, kuna kohustise täitmise võimatuse juriidiline põhjus, kui selles pole süüdi kohustatu, vabastab viimase tema kohustisist; näiteks, kui kohustise täitmise takistused tekivad kõrvaldamatute loodusjõudude (*vis major*) või vaenlaste tegevusest. Selles küsimu-

²⁴ Vt. Prantsuse tsiviilseadustik, art. 1270; Prantsuse kaubandusseadustik, art. 539; Т ј у т р ј у м о в, Граждanskoe uloženie, II k., Vene tsiviilseadustiku projekti redaktsioonikomisjoni seletused projekti 1650. art. juurde.

²⁵ Т ј у т р ј у м о в, Граждanskoe uloženie, II k., lk. 243.

ses inglaste seisukoht, mis omaks võetud ka paljude Põhja-Ameerika Ühendriikide kohtuasutiste poolt²⁶, erineb kontinentaalriikide kehtiva õiguse seisukohast. Kontinentaalriikide seadusandluse seisukohalt võlgnik pole vastutav kohustise mittetäitmise eest, kuivõrra seadusega või vastava lepinguga pole teisiti määrustatud, kui kohustise täitmine muutus võimatuks mitte võlgniku süü läbi. Inglise seisukohalt, kui kohustise täitmise takistused tekivad pärast lepingu sõlmimist, kohustatu pole õigustatud lepingut täitmata jätma, välja arvatud juhud, kus vastav seisukoht on lepingus sõnaselgesti väljendatud (*express condition*) või kui see seisukoht leiab kinneldamist lepingu olemusest ja poolte tõenäolikest kavatsusest (*implied condition*). Prof. Malõševi õiglase arvamuse järgi²⁷, mis leiab toetust ka New Yorki projekti 727. artikli redaktorite seletusist²⁸, inglise teoorias selle küsimuse puhul teostatud lepinguliste ja mittelepinguliste kohustiste terav eraldamine, kuigi ta esineb ka USA kohtute praksises, pole siiski kokkukõlas mõningate kohtute otsustega ja on vasturääkivuses kontrahentide tõeliste kavatsustega. Üldiselt ei saa ka väita, et lepingulise kohustise täitmise võimatus, mille põhjused esile kerkivad poolte süüta ja pärast lepingu sõlmimist, ei õigustaks kohustiste mittetäitmist. Oleks seepärast õiglasem asuda inglise teooriale vastandseisukohale ja tunnustada, et kui lepingulise kohustise mittetäitmine, täitmise mittejätkamise või viivituse põhjused tekkisid inimjõudu ületavaist ja kõrvaldamatuist asjaoludest või vaenlaste tegevusest, siis lepingu mittetäitmist või täitmise viivitust ei saa pooltele süüks arvata, kui just pooled pole lepingus vastupidisele seisukohale asunud. Sellest selgub, et teatavail juhtudel võib ka majanduslik võimatus olla võrdne kohustise mittetäitmise juriidilise võimatusega. Seepärast võib kohus igal üksikul juhul eraldi, vastavalt kujunenud olukorrale, seda küsimust otsustada kas positiivses või negatiivses mõttes, eriti juhtudel, mil on tegemist inimese tahtele mittealluvate jõududega. Nähtub, et lepingu täitmise võimatus, mis takistab lepingu sõlmimisel soovitud eesmärgi saavutamist, teatavail juhtudel tühistab lepingu. Säärase lepingu

²⁶ Prof. Malõšev, *ibid.* III k., lk. 29.

²⁷ Prof. Malõšev, *ibid.* III k., lk. 30.

²⁸ Vt. Kalifornia tsiviilseadustik, art. 1511.

tühistamise näitena võiksime mainida näidet inglise kohtupraktisest, kus arutusel olid lepingud, mis sõlmitud selle tänava akende suhtes, kust pidi läbi sõitma oma kroonimis-päeval Inglise kuningas Edward VI. Kuna kuninga haigustumise tõttu kroonimine edasi lükati, tuli kõik need aktid lugeda tühistatuks, sest aktis ette nähtud eesmärk osutus teostamatuks.

IV. Laiendades aktsiaseltsidele lepinguõiguse üldaluseid on aktsiaseltsidele kohaldatavad ka kõik lepingu lõppemise ülalmainitud põhimõtted lepingut põhjustava eesmärgi teostamatuse tõttu. Kõigil neil juhtudel, mil aktsiaseltsi asutamisel määratud eesmärki ei saavutata ühel või teisel põhjusel, peab selts oma tegevuse lõpetama.

Tegevust alustanud aktsiaseltsi ei saa aga likvideerida muidu, kui seaduses või seltsi põhikirjas ette nähtud korras (Senati otsus 1905 — nr. 49). Nagu eespool tähendasime, seadus²⁹ ei sisalda aktsiaseltsi tegevuse lõpetamise põhjuste purgivat loendit, kuna seal mainitakse ainult kaht moodust: 1) põhikirjas määratud tähtaja möödumisega, kui mitte aktsionäride peakoosolek ei otsusta vastavalt seltsi põhikirja nõudeile enne mainitud tähtaja möödumist seltsi tegevust jätkata, ja 2) kui enne tegevuse lõpetamiseks määratud tähtpäeva aktsionäride koosolek tunnistab võimatuks või mittevajalikuks seltsi ettevõtte jätkamise, kui loomulikult kolmandate isikute vastu olevad kohustised ei takista ettevõtte sulgemist³⁰. Seega näeme, et aktsiaseltside õigus lõpetada oma tegevust vabatahtlikult, s. o. aktsionäride vabatahtlikul kokkuleppel, ei kutsu esile mingeid arusaamatusi, kuna see õigus tekib aktsiaseltside, kui lepingulise kokkuleppe alusel asutatavate ja teotsevate seltside ühe alaliigi loomusest.

Arvestades eelöeldut, ühtlasi silmas pidades aktsiaseltside tegevuse aluseks olevat lepingu põhimõtet, võime eraldada järgmisi aktsiaseltside tegevuse lõpetamise moodusi:

1) Aktsiaseltsi liitumine teise aktsiaseltsiga, s. o. tema ettevõtte ja võlgade üleminekul teisele seltsile. Säärane aktsiaseltsi tegevuse lõpetamine teisega liitumisel, mis toimub tihti kaubanduslikkude või töönduslikkude

²⁹ Svod, X k. I o., art. 2155.

³⁰ Svod, X k. I o., art. 2155.

kriiside ärahooldmiseks, ettevõtte laiendamiseks või kahjulikkude võistluste kõrvaldamiseks, erineb aktsiaseltsi tegevuse harilikust lõpetamisest peamiselt seega, et selts, kes annab teisele üle oma varanduse ühes võlgadega, lõpetab oma funktsioneerimise kohe ja likvidatsioonitoiminguta, kuna selts, mis muutus tegevust lõpetanud seltsi kõigi õiguste ja kohuste järglaseks, pole kohustatud katkestama eelmise poolt alatud operatsioone, ega ka müüma selle varandusi, kui ta rahuldab või kindlustab ülevõetud varandustega seoses olevad võlad³¹. Säärane kogu varanduse üleminek ühelt aktsiaseltsilt teisele võib toimuda ainult mõlema seltsi nõusolekul ja tingimusil, mis heaks kiidetud mõlema seltsi peakoosoleku kvalifitseeritud häälteenamusega tehtud otsusega, silmas pidades seltsi põhikirja muutmiseks ette kirjutatud korda ja reegleid³².

2) Isikliku koosseisu kaotamine, näiteks aktsiaseltsi edasiolemise lõpetab iseendast aktsionäride arvu vähenemine üheni, sest aktsiaselts, vaatamata tema majanduslikule loomusele, on isikute koondis ja seltsi tegevuse lõpetamine on paratamatu, kui kõik aktsiad on koondunud ühe isiku kätte³³. Samaseks kujuneb olukord, kui seadusandlusega on kindlaks määratud aktsionäride minimaalne arv, ja seltsi tegevus lõpetatakse, kui aktsionäride arv langeb alla miinimumi. Prantsuse seadusandluse järgi aktsiaseltsi tegevus lõpetatakse aktsionäride arvu vähenemisel alla nõutava miinimumi ainult siis, kui säärane olukord on kestnud ühe aasta.

3) Aktsiaseltsi asutamise aluseks olnud eesmärgi teostamatus. Kui näiteks aktsionäride liitumise eesmärgiks oli mõningate maapõuevaraallikate ekspluateerimine, siis nende varade täielik lõppemine muudab soovitud eesmärgi saavutamise võimatuks; või kui näiteks seltsi asutamist põhjustav eesmärk muutub teostamatuks seetõttu, et tööndusala, mis oli seltsi tegevuse aluseks, monopoliseeritakse riigivalitsuse poolt³⁴. Et aktsiaseltsidele on täiel määral kohaldata-

³¹ Vt. Endemann, lk. 665; Renaud, lk. 807; Vene tsiviilseadustiku projekt, art. 2383.

³² Saksa kaubandusseadustik 1897. a., art. 393 ja 395.

³³ Šeršenevitš, Kurs torgovago prava, I k. § 52; Tjutrumov, Graždanskoe pravo, 2. väljaanne, lk. 476.

³⁴ Malõšev, Kurs torgovago prava, I k. lk. 472.

vad lepinguõiguse üldalused, siis siinkohal on seltsi tegevuse lõpetamise olulisemaks põhjuseks seltsi materiaalse aluse kaotamine, mis teeb võimatuks püstitatud eesmärgi saavutamise. Seltsi osaline varanduse kaotamine ei too endaga kaasa seltsi tegevuse sunduslikku lõpetamist seni kui seltsi varandused ületavad tema võlad, välja arvatud juhud, kui seltsi põhikirjas on määratud põhikapitali osa, mille kaotamisele järgneb seltsi tegevuse lõpetamine (Senati otsus 1893 — nr. 18)³⁵. Kogu põhikapitali kaotamine, mis on ühtlasi aktsiaseltsi materiaalse aluse kaotamine ja muudab teostamatuks seltsi eesmärgi, toob endaga kaasa alati ja ilmtingimata seltsi tegevuse sundusliku lõpetamise, kuigi kapitali kaotamine võib olla seletatav kõrvaldamatute jõudude tegevuse tagajärjega. Samuti, kui näiteks varanduse üürimise leping loetakse lõppenuks selle objekti hävimisel, ei või ka aktsiaselts objekti kaotamisel jätkata oma tegevust. Aktsiaseltsi tegevuse lõpetamiseks säärastel põhjustel ei nõuta seaduse järgi peakoosoleku otsust, sest seltsi tegevuse lõppemine toimub *ipso facto* — põhikapitali kaotamisega. Samal seisukohal on rooma õigus, kui näiteks selts kaotab osa liikmete maksudest ja kui selle tagajärjel seltsi eesmärgi saavutamine muutub võimatuks, siis lõpetatakse ka kohustised³⁶. Teisiti lahendatakse osa põhikapitali kaotamise küsimus, kuigi ka siin seadusandlused harilikult nõuavad aktsiaseltsi tegevuse lõpetamist, kui seltsi varandused on langenud teatavast piirist allapoole. Itaalia kaubandusseadustiku järgi lõpetatakse näiteks aktsiaseltsi tegevus, kui põhikapital (osamaksukapital) väheneb $\frac{2}{3}$ võrra; osamaksukapitali vähenemisel $\frac{1}{3}$ võrra otsustab küsimuse üldkoosolek, kes peab kas puudujäägi täiendama uute maksudega või seltsi tegevuse lõpetama³⁷. Vene seadusandlus ei esita sääraseid üldisi reegleid kõikide aktsiaseltside kohta, välja arvatud aktsiapangad ja -kindlustusseltsid³⁸. Viimaste suhtes on määratud, et nad kuuluvad sulgemisele, kui osamaksukapital tekkinud kahjude tõttu väheneb

³⁵ Senati otsus 1893 — nr. 18; Krediidiseadustik, Svodi XI k. 2. osa X jagu, art. 116 jj.

³⁶ Baron, *ibid.* §§ 269 ja 302.

³⁷ Itaalia kaubandusseadustik, §§ 146 ja 189.

³⁸ Svod, XI k. 2. osa — krediidiseadustik, X jagu, art. 116; X k. 1. osa, art. 2200, märkus 1.

allapoole põhikirjas seks puhuks ette nähtud alammäära; säärase alammäära põhikirjas mitte ettenägemisel määrab seadus, et krediidasutised suletakse põhikapitali vähenemisel $\frac{1}{3}$ võrra, kuna kindlustusseltsid lõpetavad oma tegevuse, kui põhikapitali hulk langeb enam kui $\frac{2}{5}$ võrra. Põhikapitali ülemmäära vähenemise korral on juhatus kohustatud põhikirja järgi võimaldatud kõige lühema aja kestel kokku kutsuma aktsionäride peakoosoleku, kes veendudes tekkinud olukorras, otsustab krediidasutise sulgemise või tekkinud puudujäägi katmise. Seaduse ettekirjutiste mittetäitmisel juhatus (valitsuse) poolt võivad $\frac{1}{5}$ osamaksukapitali omanikud paluda majandusministrit määrata asutise tegevusele revisjon. Kui revisjoni tulemusest selguvad olukorrad, mis nõuavad krediidasutise tegevuse lõpetamist, siis sellest teatatakse peakoosolekule, kes otsustab seltsi edaspidise saatus³⁹.

See on seadusega kindlaks määratud kord aktsiapankade ja -kindlustusseltside tegevuse lõpetamiseks osa põhikapitali kaotamisel. Säärane üksikute aktsiaettevõtete liikide tegevuse lõpetamise täpsam määrustamine ei võta aga võimalust kohaldada sama põhimõtet vastavate põhikirjade alusel ka teistele aktsiaseltside liikidele, kus põhikirjades tegelikult leiame määrustamisi, nagu $\frac{2}{5}$ osakapitali kaotamisel seltsi tegevus lõpetatakse. Kui põhikirjas samal ajal pole öeldud: „üldkoosoleku otsusel“, siis on siin kohaldatav kord, mida sisaldab näiteks Itaalia kaubandusseadustik (§§ 146 ja 189), mille järgi põhikapitali kaotamisel allapoole teatavat alammäära aktsiaseltsi tegevus lõpetatakse *ipso jure* aktsionäride peakoosoleku otsuseta. Kui aga ühe või teise aktsiaseltsi põhikirjas on nõudele, et seltsi tegevus lõpetatakse põhikapitali vähenemisel $\frac{2}{5}$ võrra, lisandatud sõnad: „üldkoosoleku otsusel“, siis põhikapitali kaotamine $\frac{2}{5}$ võrra ei too endaga veel seltsi tegevuse lõpetamist, vaid selleks on nõutav aktsionäride peakoosoleku vastav otsus. Vastav olukord on seletatav asjaoluga, et peale juhatuse aruande kinnitamist üldkoosoleku poolt antakse aktsionäridele võimalus ühe aasta jooksul põhikapitali täiendada. Kui ühe aasta kestel, arvates aruande kinnitamise päevast, põhikapitali ei täiendata, on juhatus kohustatud esitama

³⁹ Šeršenevitš, Kurs torgovago prava, I k. § 52.

selle küsimuse aktsionäride peakoosolekule otsustamiseks, kes analoogiliselt korraga, mida sisaldavad vene seadused aktsi pankade ja -kindlustusseltside tegevuse lõpetamise kohta põhikapitali vähenemisel $\frac{2}{5}$ võrra, otsustab aktsiaseltsi sulgemise ja asub tema asjade likvideerimisele.

4) Tegevuse lõppemine määratud tähtaja mõeldumisel. Käsitlesime seda küsimust eespool, siin mainime vaid, et teatava kindla tähtaja olemasolul põhikirjas lõpetatakse aktsiaseltsi tegevus määratud tähtpäeva kättejõudmisel, kusjuures tähtpäeva lähenemist ei saa katkestada ka seltsi tegevust takistavate kõrvaldamatute jõudude olemasolul. Erandmoodused on võimaldatud; nii näiteks New Yorki seadus⁴⁰ näeb ette, et kui aktsiaseltsi poolt olid välja antud kohustised, mis tasumisele tulevad seltsi tegevuse lõpetamise tähtpäevast hiljemini, siis asjast huvitatud isikute palvel ja poolte teadmisel võib kõrgem kohus otsustada sama seltsi uuesti registreerida ja sisse kanda tõendite raamatusse (*certificate reviving*), kuid mitte kauemaks ajaks, kui oli seda lubatud seltsi esialgsel inkorporeerimisel. Selts, kes säärasel kujul pikendas oma korporatiivse olemasolu tähtaega, loetakse inkorporeerituks osariigi üldise seltside inkorporeerimise seaduse alusel samade toimingute jätkamiseks, millega ta seni teotses.

5) Aktsionäride peakoosoleku otsusel. Nagu iga lepingu vahekorda, nii võib ka aktsiaseltsi tegevust lõpetada lepinguosaliste otsusel, mis tehtud aktsionäride üldkoosolekul kvalifitseeritud häälteenamusega ja millega ettevõtte tegevuse jätkamine tunnistatakse mittevajalikuks või võimatuks: vastav otsus peab tehtama enne seltsi tegevuse lõpetamiseks määratud tähtaega⁴¹. Kvalifitseeritud enamiku nõudmine on formuleeritud vastavais aktsiaseltside põhikirjades mitmesuguselt. Vene tsiviilseaduste⁴² järgi omab aktsiaseltsi tegevuse lõpetamise koosoleku otsus kchustuslikku jõudu, kui otsus on võetud vastu koosolekule ilmunud vähemalt $\frac{3}{4}$ aktsionäride poolt, kusjuures hääli loetakse aktsiate arvu järgi, ja kui koosolekul on aktsionäre vähemalt $\frac{1}{2}$ põhikapitali ulatuses. Sama nõue on maksev ka Saksa kaubandusseaduse

⁴⁰ Malõšev, Graždanskije zakonõ Kalifornii, I k. lk. 351.

⁴¹ Svod, 1914. a. väljaanne, X k. 1. o., art. 2155.

⁴² Svod, X k. I o, art. 2184.

dustikus (art. 292), kus nõutakse aktsionäride osavõttu $\frac{3}{4}$ põhikapitali ulatuses. Kui koosolek jääb pidamata seltsi põhikirjas märgitud nõutava kvoorumi puudumisel, siis kut-
sutakse kokku põhikirjas määratud korras samade küsimuste
otsustamiseks teiskordne peakoosolek, mis on sea-
dusepärane koosolekule ilmunud aktsionäride arvule vaata-
mata⁴³ ja kus otsused tehakse lihthälteenamusega⁴⁴.

6) Seltsi tunnistamisel maksujõuetuks
võlgnikuks. Seltsi varanduse teatava osa kaotamine, nagu
mainisime eespool, ei põhjusta seltsi tegevuse lõpetamist seni
kui seltsi varandused ületavad tema võlad, välja arvatud
juhul, mil seltsi põhikiri nõuab seltsi tegevuse lõpetamist
varanduste vähenemisel allapoole kindlaks määratud piiri
(Senati otsus 1893 — nr. 18). Kõikide seadusandluste järgi
lõpetatakse seltsi tegevus aga sunduslikult, kui selts on kuu-
lutatud maksujõuetuks võlgnikuks. Samale seisukohale asus
Vene tsiviilseadustiku projekt (art. 2368), mille alusel seltsi
juhatus on kohustatud seltsi maksujõuetusest teatama aega-
viimatult kohtule, kui selts ei suuda tasuda oma makse seltsi
majandusliku olukorra tõttu või kui seltsi kohustused —
võlad ületavad tema varandused (art. 2330).

Vene seadusandluses on vaieldav ainult küsimus, kas on
üldse võimalust tunnistada aktsiaseltsi maksujõuetuks võlgni-
kuks, kuna vene maksujõuetuseseadused on tihedalt seo-
tud isiku küsimusega⁴⁵. Kuid et juriidilistel isikutel on omad
varandused, mis erinevad tema isikliikmete varandustest, siis
võib juriidilisi isikuid maksujõuetuse küsimuses kõrvutada
füüsiliste isikutega ja neid ka maksujõuetuks tunnistada⁴⁶.
Üldiste seadustega või üksikute aktidega määratud piirides on
juriidilised isikud samasugused õigussubjektid kui füüsilised
isikudki (Senati otsus 1882 — nr. 42 ja 1899 — nr. 401).
Teotsedes seaduse poolt määratud piires ja kasustades temale
antud õigusi juriidiline isik võtab endale ka need kohustised,
mis tekivad tema poolt sõlmitud lepingute olemusest, mis-
pärast juriidiline isik allub kõikidele üldisile tsiviilkohustise
täitmist käsitlevaile reegleile.

⁴³ Svod, X k. 1. o., art. 2158, märkus 1 ja art. 2184¹.

⁴⁴ Vt. seadus 22. veebruarist 1894. a. nr. 10374.

⁴⁵ Vt. „Sudebnõi vestnik“ 1876. a. nr. 32; Šeršenevitš, Kurs tor-
govago prava I k. § 52.

⁴⁶ Tjutrjumov, Konkursnoe pravo, 1931. a. lk. 44—45.

Vene seadusandlus ei sisalda üldist juriidiliste isikute maksujõuetuse reeglit, vaid määrab ainult kindlaks erireeglid mõningate aktsiaseltside liikide suhtes, näiteks aktsiapankade⁴⁷ ja era- ning ühiskondlikkude lühiajaliste krediitiasutiste suhtes⁴⁸. Seda põhimõtet on laiendatud ka aktsiakindlustusseltsidele⁴⁹ ja eraraudteede ettevõtjaile⁵⁰. Prantsuse seaduste järgi pole mingit takistust kaubanduslike seelste maksujõuetuks kuulutamise suhtes⁵¹; vaieldav on konkursitoimingu lubamine mittekaubanduslike ühingute suhtes, kuna Prantsusmaal on tunnustatud ainult kaubanduslik maksujõuetus. Saksa seadustik, kuigi ta ei eralda kaubanduslikku ja mittekaubanduslikku maksujõuetust, räägib konkursikorrast ainult kaubanduslike seelste suhtes (Konkursiseadus § 209). Eelõeldust selgub, et juriidiliste isikute maksujõuetuks tunnistamise küsimuse peame üldiselt otsustama jaatavalt.

7) Valitsusvõimu korraldusel, mis on võimalik valitsusvõimu erakordseist olukordadest tingitud (Senati otsused: 1910 — nr. 29, 1907 — nr. 1 ja 1906 — nr. 1) toimingute tagajärjel, kui mitmesuguste keeldude, rekvisitsioonide ja muude sääraste korralduste tõttu seelstil muutub võimalikuks oma kohuste edasitäitmine, või aktsiaseltsi sulgemisel valitsusvõimu korraldusel; näiteks, kui aktsiaseltsi tegevus on seadusevastane või kui tema tegevus on kahjulik riigi heakäigule või kui ta kaldub kõrvale põhikirja või seadusega kindlaks määratud tegevuspiirest⁵². Valitsusvõimu vastavõigustus on tingitud tema järelevalveõigusest riigi piires asuvate aktsiaseltside tegevuse üle⁵³. Ainult prof. Šeršenevitš pooldab seisukohta, et kui aktsiaselts kaldub kõrvale varemini kindlaks määratud eesmärgist, siis ei või seepärast veel seelsti

⁴⁷ Aktsiapankade seadus 23. maist 1884. a.

⁴⁸ Krediitiseadustik, X jagu, art. art. 98, 101—102.

⁴⁹ Svod, X k., 1. osa, art. 2200 ja märkus 1, art. 19.

⁵⁰ Vene raudteede üldseadustik, Svod, XII k. 1. osa.

⁵¹ Prantsuse kaubandusseadustik, § 438; Itaalia kaubandusseadustik, §§ 846—854.

⁵² Svod, XIV k., art. 118.

⁵³ Sinaiski, Osnovõ graždanskago prava. 1. väljaanne, lk. 117 ja 2. väljaanne, lk. 131; Pobedonostsev, Kurs graždanskago prava, III k., lk. 152—153; Annenkov, Sistema russkago graždanskago prava, 3. väljaanne, I k., lk. 320; Beljatskin, Tšastnoe pravo, lk. 146 jj.

kui niisugust likvideerida, vaid ainult karistada isikuid, kellest koosneb seltsi tegevussuunda määrav organ, s. o. seltsi juhatuse liikmeid⁵⁴. Prof. Seršenevitši arvamusele leiame õiglasel vastuväite Pisemekovi töös „Aktšionernõja kompanii s totški zrenija graždanskago prava“⁵⁵.

V. Aktsiaseltside tegevuse lõpetamisega on lähedases seoses praksisest tekkinud küsimus: kui leping oli sõlmitud rublades ja maksukohustused on ette nähtud rublades, kas saab tunnistada seda lepingut kehtivaks ka siis, kui rublad on kodanlikust ringvoolust kõrvaldatud? Kohustiste täitmisel on eriline tähendus, kui ta avaldub rahasummade maksmises. Kuigi raha teatava suurusena võimaldab väärtuste täielikku tasakaalustamist ja ühe asja täielikku asendamist teisega⁵⁶, tekib küsimus peamiselt seetõttu, et rahaühikud pole igal pool ühesugused (võivad koosneda mitmesugusest materjalist: kuld, hõbe, vask, assignatsioon jne.) ja on muutuvad aja ning koha järgi. Igal juhul on oluline, mida märgib ka juriidiline kirjandus⁵⁷, et maksu esemeks oleva väärtusega võrdne. Sellelt seisukohalt rahalise võla tõeliseks esemeks ei saa olla raha nominaalne väärtus, vaid rahalise kohustise tõeliseks mõõdupuuks võib olla ainult vastav kursihind. Selle reegli kohaldamisega võivad tekkida arusaamatused peamiselt küsimuses, missugusel määral on võlgnikul maksu puhul vabadus rahasüsteemi valida ja mis tingimustel toimub ühe rahaühiku asendamine teisega.

Kui kohustis koosneb seadusega seadeldud kindlaksmääratud rahaühikute hulga, siis on säärase kohustise esemeks mainitud rahaühikute nominaalväärtus ja iga säärase kohustise täitmisel tuleb maksmist teostada sama hulga sama suguste rahaühikutega või käigus olevate paberrahamärkidega vastavalt nende nominaalhinnale maksmise momendil⁵⁸. Vene Veksliseadustiku (1902. a. väljaanne, art. 46) järgi, kui rahasumma maksmise kohustus on mõeldud välis-

⁵⁴ Kurs torgovago prava, I k. § 52.

⁵⁵ Vt. lk. 220; Tagantsev, Lektsii po ugolovnomu pravu, lk. 388.

⁵⁶ Pobedonostsev, Kurs graždanskago prava, III k. § 21.

⁵⁷ Pobedonostsev, Kurs graždanskago prava, III k. § 21; Savigny, Objazatelstvennoe pravo, lk. 307—311.

⁵⁸ Svod, X k. 1. o., art. 1540; Tjutrjumov, Graždanskoe uloženie, II k. art. 1631.

maa rahas, kuid pole kindlaks määratud, et maksmine toimub samas välismaa rahas, kohustise täitmist võib pidada õiglaseks, s. o. poolte seisukohale vastavaks, ainult siis, kui maksmine teostub vene rahas ja vastavalt kursihinnale⁵⁹. Säärasel korral jääb aga pooltele alati õigus — nagu seda mainivad Vene tsiviilseadustiku redaktorid⁶⁰ — omavahel kindlaks määrata, missuguses rahas peab maksmine teostuma.

Mõned välismaa seadustikud⁶¹ ja BES (art. 3660) näevad ette ka juhud, kui raha kaal muutub temas sisalduva puhta väärtmetalli kaalu suurendamisel või vähendamisel, või kui teostuvad muudatused rahastustemis, näiteks teisele rahaühikule üleminekul. Kõigile neile juhtudele peame kohaldama väärtuste tasakaalustamise põhimõtet summade vastava ümberarvutamisega, sealjuures kindlaks määrates uue ja vana rahamärgi ja rahaühiku suhte, ilma et seega oleks vaja teostada arvulist võrdsust⁶².

Preisi seadus näeb ette, et kui kohuste tekkimis- ja tasumismomendi vahelisel ajavahemikul on muutunud rahaühik või tema metalli väärtus, siis sellest muutmist ei või kasu ega kahju saada kumbki lepingupool ja kohustises teostatakse ümberarvutamine vastavalt kursihinnale kohustise tekkimismomendil⁶³. Saksa BGB lahendab selle küsimuse pisut erinevalt, määrates, et ühe valuuta ümberarvutamine teistele toimub kursihinnaga, mis maksev maksukohal maksu teostamise momendil (art. 244).

Õeldust näeme, et väärtuse tasakaalustamist kursi alusel lubatakse mitte üksnes raha kaalu muutumisel, vaid ka ühe rahaühiku asendamisel teisega. Kehtivatest kaasaegseist seadustikest leiame näiteks reegleid: kui rahaline võlg tuleb tasuda rahaühikutes, mis maksmise tähtpäeval ei figureeri enam raha ringvoolus, siis tasumine teostatakse sääraselt, nagu raha-

⁵⁹ Svod, X k. 1. o., art. 1542; BES art. 3660; Saksa BGB art. 224.

⁶⁰ Vt. seletused projekti 1631. artiklile, art. 227, prof. Tjutrumovi redaktsioonis.

⁶¹ Prantsuse tsiviilseadustik, art. 1895; Itaalia tsiviilseadustik, art. 1821; Austria tsiviilseadustik, art. 988; Saksi tsiviilseadustik, art. art. 668 ja 669.

⁶² Svod, X k., 1. o., art. 1542 märkus.

⁶³ Vt. Savigny, Oblig. Recht, § 46; Forster, Theorie und Praxis des pr. Rechts, § 91.

ühiku liigi suhtes ei olekski erilist nõudmist (Saksa BGB art. 245). Itaalia tsiviilseadustiku (art. 1822) järgi, kui rahaühiku seesmine väärtus (*valore intrinseco*) on muutunud või kui seda rahaühikut pole enam raha ringvoolus või kui ta on tarvitamiselt kadunud, siis tasutakse hind, mis võrdne selle raha väärtusega laenu tegemise momendil. Saksa tsiviilseadustiku (art. 668) järgi, kui teatavat rahaühikut pole võimalik enam saada või kui see on täielikult kaotanud oma väärtuse, tuleb saadud summa tasuda rahaühikutes, mis maksivad tasumise ajal ja kohas⁶⁴.

Ühe valuuta teisega asendamise küsimus seadusliku kursi alusel tõusetus päevakorrade eriti uuttes pealemaailmasõjaaegseis riikides, kus riikide sõjaaegne elutingimuste normimatus põhjustas valuuta erilise langemise. Sellelt seisukohalt pakub huvi näiteks Läti 1920. a. 18. märtsi seadus, mis Lätis kehtima paneb ühtlase maksuabinõu ka nende lepingute suhtes, mis varemini sõlmitud saksa ja vene valuutas, kusjuures seaduseandmisel lähtepunktiks ei võetud lepingujärgse nõudeõiguse moment, vaid lepingu sõlmimise moment. Oma otsusega 26. okt. 1923. a. Läti Senat asus seisukohale, et sunduslik kurss on kohaldatav ainult vanade võlgade suhtes ja nimelt rahaliste kohustiste täitmisel⁶⁵.

Kõik esitatud seisukohad raha tähendusest maksuabinõuna käsitlevad raha asjana, mis määritletud ainult üldiste sootunnustega ilma individualiseerivate lisatunnusteta, kus ühe rahamärgi asendamine ühel või teisel alusel teisega juriidilisest seisukohast ei kutsu esile ühtki raskust. Kuid raha võib olla kohustise esemeks ka individuaalse asjana, mil tal pole erilist tähendust ja teda koheldakse asjana nagu iga teist asja. On võimatu seepärast — nagu seda õieti rõhutab Pobedonostsev⁶⁶ — lubada maksu korral asendada üht rahaühikut teisega, kui seda ei luba vastava lepingu loomus, s. o. kui lepingu esemeks ja oluliseks eesmärgiks pole mitte väärtus, vaid üks või teine rahaühik; näiteks raha võib olla lepingu esemeks hariliku kaubana (raha vahetamine) või eral-

⁶⁴ Vi. Dessener, Die Geltentwertung als Gesetzgebungs Problem des Privatrechts, 1923, ja Henle, Mark gleich Mark, 1923. a.

⁶⁵ Sinaiski, Osnovõ graždanskago prava, 2. väljaanne, lk. 166.

⁶⁶ Pobedonostsev, Kurs graždanskago prava, III k., § 21.

datud asjana, mis kõrvaldatud raha ringvoolust (raha alalhoiu leping). Asendatavaid asju on üldiselt pea alati võimalik poolte tahtel individualiseerida, neid eraldades samast soost asjade hulgast. Vene juriidiline literatuur on seda küsimust tihti käsitelnud⁶⁷. Oma vastava arvamuse põhjendamiseks prof. Šeršenevitš viitab Svodi X k. I p. 2111 artiklile, mis nõuab, et rahaandmisel alalhoidmiseks peab hoiuse aktis täpsalt märgitama raha liik ja trükkimise aeg ning riigi laenupaberitel ka nende numbrid. Mainitud tingimusil võib seega raha (rahamärk, riigi laenupaber) olla poolte tahtel kohustise esemeks nagu kõik teised asjad; nagu raha, võib anda hoiuseks ka aurasid, ordeneid ja kirju ja samuti kui raha vahetatakse mõnikord ka aumärke, ordeneid ja muud sarnast. Säärase liigi rahaliste kohustiste juriidiline arutelu ei erine millegagi iga teise kohustise juriidilisest arutelust, mille eesmärgiks on vallastu hankimine. On õigus prof. Erdmannil, kui ta BES-e suhtes väidab, et kui toimunud kokkuleppe alusel saadud raha antakse tagasi samas ulatuses ja samasugusel kujul nagu see saadud, siis peame säärast lepingut käsitlema kui asendatavate asjade laenulepingut, mitte aga kui raha laenu⁶⁸.

Õeldu alusel võime lahendada ka säärase kohustise keh-tivuse küsimuse, kus kohustise esemeks on maksuteostamine rublades ja kohustise teostamise tähtajal rublad on raha ringvoolust kadunud. Siin on vaja silmas pidada üldist alust, et rahamärgid, mille kasustamine keelatud ja mis seni raha ringvoolus paberrahana liikvel olnud, kuid ringvoolust kõrvaldatud, kaotavad rahana oma väärtuse⁶⁹. Kui säärastel tingimustel rublades avaldatud kohustiste kindlaksmääramisel poolte vahel toimus kokkulepe maksu teostamise kohta rublades ja mitte mõnes teises vene rahas või välisvaluutas teatava kursi alusel, siis rublade kõrval-

⁶⁷ Šeršenevitš, Utšebnik russkago graždanskago prava, 11. väljaanne, lk. 184; Vaskovski, Utšebnik graždanskago prava, lk. 87; Meier, Russkoe graždanskoe pravo, 9. väljaanne, lk. 349; Hambarov, Slovar jurid. i gosud. nauk. I k., lk. 1802; Annenkov, Sistema russkago graždanskago prava, I k., lk. 321.

⁶⁸ Süsteem, IV, 263.

⁶⁹ Vt. Siebenhaar, Commentar zum bürgerlichen Gesetzbuch für das Königreich Sachsen, II, 13.

dumisel ringvoolust ja seega nende igasuguse väärtuse kaotamisel peaks säärase poolte tahtel sõlmitud lepingu tunnistama kehtivusetuks, sest kohustatul puudub isikliku süüta igasugune juriidiline võimalus tasumise teostamiseks vastavalt poolte soovidele ja täitmisele kuuluva kohustise väärtusele.

Muudatusi liitprotsessis KKS eelnõu järgi.

K. Gran.

Kohtu- ja Siseministeeriumi juures selleks moodustatud komisjoni poolt on KKS eesti keelde tõlgitud. Ühes tõlkega on mõnesugused hädavajalikud muudatused ja parandused KKS-s ette võetud ning kõik see enam-vähem kõrvaldatud, mis meie oludele võõras, ja asendatud ajakohaste õigusmõistmise nõuetele ning meie elutingimustele vastavate normidega. Kogu sellele tööle tuleb vaadata kui vana seadustiku parandusele, aga mitte kui iseseisvale teosele. Paranduste tegemisel on komisjon peaaegselt kasutanud Vene 1900. a. KKS projekti ning endise Vene Senati ja meie Riigikohtu praksist. Vana seadustiku ajanõuetele kohandamine on aga suurte raskustega seotud. Tehtud uuenduste ja paranduste tõttu võib see kergesti oma ühtluse kaotada ja lahendamatu vastuolud esile kutsuda, mis aga seadustikus lubamatu nähtus. Üldjoontes pean tähendama, et komisjon lühikese aja jooksul on suure ja tänuväärse töö ära teinud, mis meie protsessuaalõiguse arenemise ajaloos on põhjapaneva tähtsusega. Esiteks saame seega omakeelse KKS, mille tõttu see on igale Eesti kodanikule loetav ja kättesaadav, mida iseäranis sellepärast tuleb alla kriipsutada, et meie õppiv noorsugu suures enamikus vene keelt ei oska ja temale on KKS täiesti kättesaamatuks muutunud. Teiseks on endist KKS, mis oli suure Venemaa oludele ja elunõuetele koostatud, püütud jõudumööda meie aja nõuetele ja elutingimustele kohandada. Kõik, mis üleliigne ja asjatu, on eelnõust kõrvaldatud, mille tõttu see oma paragraafide arvult on ka palju väiksem kui kehtiv KKS. Komisjoni tööd võib enam-vähem kordaläinuks lugeda. Mis puutub hagi kohta käivate normide muutmisse ja täiendamisse, siis need enamikus on täiesti vastuvõetavad, kuigi mõnede muudatuste suhtes ei saa komisjoniga ühel arvamusel olla.

Kehtivas KKS-s ei ole kindlakujuliselt määratud hageja subjekt ja objekt. Ei ole selgesti väljendatud, kellele on õigus hagejana esineda, kas süüteo ainelist või moraalselt kahju kannatanul, sest KKS § 6 tähendatakse, et lubatakse hagejana kriminaalprotsessist osa võtta isikul, kes süüteo on kahju kannatanud. Seega ei tee seadus mingit vahet moraalse ja ainelise kahju vahel. See seaduse ebatäppis ja selgusetu väljendus on õigusteadlaste keskel ja kohtupraktises palju lahkavamusi esile kutsunud. Ühed olid arvamusel, et hagejana võib esineda ainelise kahju kannataja, kuna teised seevastu leidsid, et ka kõlbla kahju kannataja on samuti õigustatud hagejana kriminaalprotsessis esinema. Endine Vene Senat oma otsustes 1869. a. nr. 274, 1873. a. nr. 622, 1876. a. nr. 14 ja 1885. a. nr. 55 tõlgendas mainitud seadust laiemas mõttes ja lubas hagejana esineda ka isikutel, kes olid süüteo ainult moraalselt kahju kannatanud. Seda endise Vene kõrgema kohtu seisukohta ei saa aga õigeks lugeda, sest see ei ole kõigiti kokkukõlas meil kehtiva tsiviilseadustiku nõuetega. Ometi hagi õiguse alused põhinevad tsiviilkoodeksi normidel. Viimased määravad kahjutasu iseloomu, suuruse ja aegumise. BES § 3435, milles määratud kahju mõiste, öeldakse, et kahjuks loetakse iga kaotus, mis on varanduslikult hinnatav. Sedasama kinnitavad ka kõik BES teised paragraafid, milles räägitakse tsiviil- ja kriminaaldeliktist ning nendest tuletatud kahjutasu hagi õigusest ja kohustusest (*obligatio ex delicti*; vt. BES §§ 3284 — 3304, 3337, 3435 — 3460 ja 4552 — 4566). Isegi auhaavamise puhul võib kahjukannataja — haavatu pool — BES § 4560 põhjal rahalist tasu nõuda ainult siis, kui ta seeläbi ainelist kahju on kannatanud. Kõigest sellest nähtub, et BES kõneleb ainult ainelisest kahjust, mis võib olla kuriteost tuletatud hagi objektiks. Väljudes sellisest seisukohast on komisjon eelnõu koostamisel täiesti õieti talitanud, tunnistades hagi aluseks ainelist kahju ja hagejaks isikut, kes süüteo ainelist kahju kannatanud. Eelnõu § 8 ütleb, et „kui süüteo ainelist kahju kannatanu kriminaalasja toimetuse ajal esitab kahjutasunõude, siis tunnistatakse ta selles asjas tsiviilnõudjaks.“ Sama seisukoht on väljendatud eelnõu § 9, mainides, et „süüteo ainelist kahju kannatanu, kes ei ole kohtuistungis avamiseni kriminaalasjas esitanud kahjutasunõuet, kaotab nõudeõiguse kriminaalkohtus kriminaalkohtupidamise korras.“

Kehtiva KKS vastavates normides, milles käsitletakse küsimust, kunas ja millises ulatuses tuleb kriminaalkohtu korras arutusele hagi, pole selgesti ja kindlakujuliselt märgitud, millal peab kriminaalkohus hagi otsustama ja millal läbi vaatamata jätma. Kas tuleb jätta hagi läbi vaatamata kriminaalkohtus kohtualuse õigeksmõistmise puhul, või peab kohus säärasel korral hagi sisuliselt otsustama? See normide puudulikkus on palju lahkarmumusi esile kutsunud protsessualistide keskel. Vene õpetlased Koni, Slutševski, Foinitski jt., kui ka endine Vene kohtupraktis olid arvamusel, et kehtiva KKS §§ 7, 16, 17 ja 31 mõtte ja mõiste järgi kriminaalkohtus kohtualuse õigeksmõistmise puhul kahjusaja poolt esitatud hagi tuleb läbi vaatamata jätta. Teised olid seevastu arvamusel, et sama seadustiku määrusi tuleb nii mõista, et süüaluse õigeksmõistmise puhul hagi igal juhul sisuliselt peab otsustatama¹. Meie Riigikohus aga oma otsuses 15. okt. /12 nov. 1930. a. nr. 621 Karl Puusepa ja teiste süüdistuse asjas valis kuldse kesktee ja asus seisukohale, et „tsiviilnõue kriminaalkohtus kuulub läbivaatamisele ja otsustamisele siis, kui kohtualune on 1) süüdi mõistetud või 2) süüdi mõistetud ja KKS § 16 loendatud põhjustel karistusest vabastatud, või 3) õigeks mõistetud tõendite puudusel; tsiviilnõue jääb aga kriminaalkohtus läbi vaatamata (otsustamata) siis, kui kohtualune on mittesüüdivuse või süüteotunnuste puudumise pärast õigeks mõistetud.“ Kõik need lahkarmumused hagi läbi vaatamata jätmise ja otsustamise kohta kriminaalkohtus on KKS eelnõus § 9 selgesti lahendatud. Mainitud eelnõu § 9 näeb ette, et „süüteost ainelist kahju kannatanu, kes ei ole kohtuistungis avamiseni kriminaalasjas esitanud kahjutasunõuet, kaotab nõudeõiguse kriminaalkohtus kriminaalkohtupidamise korras. Ta võib oma nõuet esitada aga tsiviilkohtule tsiviilkohtupidamise korras.“

Hagi, mis oli kriminaalkohtupidamise korras esitatud õigel ajal, jäetakse kriminaalkohtus läbi vaatamata kriminaalasja lõpetamise, samuti ka kohtualuse õigeksmõistmise korral, kuid seda võib sel juhul esitada tsiviilkohtule tsiviilkohtupidamise korras. Samas korras võib hagi esitada ka

¹ H. Jucum, Kas tuleb jätta hagi läbi vaatamata kriminaalkohtus kohtualuse õigeksmõistmise puhul. „Õigus“ nr. 5/1931. — K. Grau, Märkmeid eelmise artikli kohta. „Õigus“ nr. 7/1931.

kriminaalasja seistamise korral, kui hageja ei soovi ära oodata kriminaalasja jätkamist.

Süüaluse pärijailt ja isikuil, kes seaduse järgi vastutavad süüaluse poolt tekitatud kahjude eest, saab nõuda ainult tsiviilkohtus tsiviilkohtupidamise korras.

Nii siis kohtualuse õigeksmõistmise korral igal juhul tuleb eelnõu järgi hagi kriminaalkohtus läbi vaatamata jätta ja pooltel on õigus seda tsiviilkohtus tsiviilkohtupidamise korras lahendada. Samuti tuleb kriminaalkohtus hagi läbi vaatamata jätta, kui süüdistus kohtualuse vastu lõpetatakse põhjustel, mis eelnõu § 17 tähendatud. Kehtiva KKS § 17 põhjal, kui süüdistus sama seaduse § 16 põhjal lõpetamisele kuulub, aga asi juba kohtule oli esitatud, peab alustatud hagi kriminaalprotsessi korras samas kohtus otsustatama. Seega olid puht tsiviilkohtu kohused pandud kriminaalkohtule, mis aga õiguspoliitika seisukohalt on täiesti lubamatu. Säärase ebaõige seisukoha kriminaalprotsessis mõistis hukka endine Vene KKS eelnõu koostav komisjon². Seda ka täie õigusega, sest ei ole mingit alust neil juhtudel, kus süüküsimuse otsustamine kriminaalkohtus on ära langenud, puht tsiviilasja kriminaalkohtus arutama hakata. Mõttetu oleks süüalusele, keda olemas ei ole, või kes süüdistusest vabastatud, riigi poolt kaitset määrata, samuti hagi lahendamiseks prokuratuuri esindajat kahjusaaja tsiviilhuvide kaitseks kasustada, kolmanda isikuna süüaluse pärijaid kohtusse kutsuda jne. Neid asjaolusid arvesse võttes on meie KKS eelnõu komisjon otstarbekohaselt eelnõust mainitud § 17 välja heitnud ja selle asemel eelnõu § 9-s tähendanud, et kriminaalasja lõpetamise juhtudel tuleb hagi kriminaalkohtus läbi vaatamata jätta.

Ühtlasi on komisjoni poolt õieti lahendatud ka kolmandate isikute osavõtu küsimus kriminaalprotsessis, asudes eitava seisukohale viimaste suhtes. Eelnõu § 9-s tähendatakse, et „süüaluse pärijailt ja isikuil, kes seaduse järgi vastutavad süüaluse poolt tekitatud kahjude eest, saab nõuda ainult tsiviilkohtus.“ Põhimõtteliselt ei või esitatud hagi tõttu kohtualuse kriminaalvastutuse otsustamine halvatud ega takistatud saada. Liitprotsessis on domineeriv ja esikohal kaebealuse süüküsimuse lahendamine, kuna hagil, kui juurdetõmmatud elemendil, on ainult kaasaskäiv asend ja aktsessoorne tähtsus

² Objasnit. zap. ust. ugol. sudopr., I osa, lk. 102—103.

kriminaalprotsessis. Sellisest seisukohast väljudes on KKS eelnõu kehtiva seaduse seisukoha omaks võtnud ning hagi kõrvalist tähtsust ja sõltuvust kriminaalprotsessis eraldi seega alla kriipsutanud, et eelnõu § 36 tunnistab hagi, summa suuru- sele vaatamata, alluvaks sellele kohtule, kuhu allub süüdistus. Samuti eelnõu § 390 tähendatakse, et hageja või tema voliniku kohtusse mitteilmumine ei takista istungi avamist, kuid sel juhul jäetakse hagi kriminaalkohtus läbi vaatamata. Teiseks, eelnõu § 545 kohaselt kohus ei või asja otsustamist edasi lükata kohtualuse kriminaalvastutuse suhtes sel juhul, kui on tarvis koguda täiendavaid andmeid või toimetada üksik- asjalist arutlust hagi kohta, vaid lükkab edasi otsuse tegemise ainult hagi suhtes, pannes need toimingud ühele kohtuliik- mele, kes toimetab neid poolte juuresolekul. Seda hagi akt- sessorset seisukohta kriminaalprotsessis arendades on eel- nõu koostav komisjon hageja õiguste kitsendamises edasi- kaebamise suhtes liiga kaugele läinud ja võimaldanud temale apellatsioonkaebust esitada ainult kohtualuse süüdimõistmise korral, kuna kohtualust õigeks mõistva kohtuotsuse vastu hageja apelleerida ei või. Eelnõu § 614-s öeldakse, et „tsiviil- nõudjal on õigus apellatsioonkaebust esitada ainult kohtu- aluse süüdimõistmise korral rahukogu otsuse nende osade kohta, mis puutuvad kahjutasunõudmisse.“ Komisjoni poolt kriminaalprotsessis tehtud säärase muutusega, mille läbi hageja õigusi liiga suurel määral oluliselt piiratakse, ei saa mina põhimõtteliselt päri olla ega või komisjoni sellist seisu- kohta pooldada järgmistel kaalutlustel. Kui liitprotsessi kord on omaks tunnistatud ja süüteo läbi kahju kannatajatele võimaldatud kriminaalprotsessis esitada tasunõudmist, siis peaksid need hageja õigused leidma seaduses rahuldamist kõige soodsamatel tingimustel niivõrt, kuivõrt seeläbi ei takis- tata kohtualuse süüdimõistmise küsimust. Loomulik ja aru- saadav, et süüteost kahjukannataja huvitatud on samuti kui avalik süüdistaja, et kohtualuse süüdi mõistetaks tema poolt korda saadetud seadusevastase teo eest. Süüküsimuse selgi- tamisel ja tõestamisel on mõlemate huvid ühised. On ju karis- tus ja kahjutasunõude õigus ühest ja samast alusest — kuri- teost — võrsunud (*ex eadem causa*). Süüküsimusele järgneva karistuse määramisest on peaaesjalikult huvitatud prokura- tuuriesindaja, kuna hagi suuruse kindlakstegemine on hageja hool ja mure. Süüküsimusest, nagu tähendatud, sõltub hagi

alus, mille pärast ka hageja õigustatud peaks olema nõude alust mitte üksnes esimeses astmes, vaid ka teises astmes tões- tama, et seega oma isiklikke huvisid kaitseda ja ühtlasi aidata avalikku süüdistajat tema vastutusrikkas tegevuses, süüteo avastamises. Sellise abi all ometi ei kannata õigusemõistmine, vaid ümberpöörduvalt, soodustatakse ning toetatakse ka sel juhul, kui prokuratuuriesindaja esimese astme õigeksmõistva kohtuotsusega rahule jääb. Teisest küljest aga on hageja, kui kahjukannataja, hoopis kahetsemisväärt seisukorda asetatud sel puhul, kui prokuröri poolt rahukogu õigeksmõistva otsuse peale apellatsioonprotest Kohtupalatile esitatakse. Kuigi süüdistust täies ulatuses teises astmes prokuröri protesti põhjal arutatakse, ei ole hagejal nüüd enam võimalust oma huvide kaitseks sõnagi kaasa rääkida, sest temale ei võimaldatud edasikaebuse esitamist ning hagi on läbivaatamiselt kriminaalprotsessi korras § 9 põhjal kõrvaldatud. Ometi ei saa salata, et kriminaalkohtu otsus süüküsimuse suhtes kahjusaaja hagi saatuse määrab ning kohtualuse õigeksmõist- mise puhul hageja jäädavalt võib oma protsessi kaotada. Kui aga prokuröri protest Kohtupalatis rahuldatakse ja kohtualune süüdi mõistetakse, siis jääb hageja hoopis eba- määrasesse seisukorda. Hagi on esitatud, kohtualune süüdi mõistatud, seega siis hagi alust kohtu poolt tunnustatud, hagi suurus kindlaks tehtud -- kuid kõigele sellele vaatamata jääb hagi rahuldamata ainult selle pärast, et hagejal ei ole õigust olnud ühes prokuröri protestiga Kohtupalatile edasi- kaebust esitada, ning ekslik rahukogu süüalust õigeks mõistev otsus on temale saatuslikuks saanud. Hageja peab sama haviga uuesti tsiviilkohtus peale hakkama, uuesti tõendid esitama, tunnistajad üle kuulata paluma, kulu kandma ja vaeva nägema -- kõik ainult sellepärast, et seadus ei lubanud talle edasikaebust esitada rahukogu tühistamisele kuuluva otsuse peale. Poola uues kriminaalprotsessis (art. art. 465, 466 ja 467), kus hageja õigused edasikaebuse suhtes piiratud, on ometi lubatud hagejal esimese astme kohtu õigeksmõistva otsuse peale edasi kaevata, kui prokurör selle otsuse vastu omalt poolt protesti esitab. Pealegi ei ole komisjon oma mai- nitud seisukoha juurde kindlaks jäänud ning oma põhimõtet lõpuni arendanud. Kui, nagu tähendatud, esimese astme kohtu õigeksmõistva otsuse peale hageja apelleerida ei saa, siis on temale mingipärast õigus antud igal juhul teise astme

kui apellatsioonikohtu otsuse peale kassatsioonkaebust Riigi-kohtule esitada. Eelnõu § 657 näeb ette, et Kohtupalati otsuse peale, millega muudetakse Rahukogu otsus, võivad pooled edasi kaevata kassatsiooni korras, ka need, kelle poolt ei olnud esitatud edasikaebust apellatsiooni korras. Samuti tähendatakse eelnõu § 658-s, et hageja võib paluda kassatsiooni korras otsuse tühistamist nende eeskirjade rikkumise pärast, mis on määratud tema õiguste kaitseks.

Jääb täiesti arusaamatuks, mis motiividel on komisjon seisukohale asunud, et esimese astme kohtu õigeksmõistva otsuse peale hageja edasi kaevata ei tohi, aga apellatsioonikohtu õigeksmõistva otsuse peale kassatsiooni korras edasi kaevata võib. Seesugune põhimõtteline vastuolu, mis eluliste huvide ja õiguse mõiste ja mõtte vastu käib, ei ole vastu võetav ega tohiks eestistatud KKS-s aset leida. See on liitprotsessi osas suuremaid puudusi, mis eelnõus esile toodud. Hagejale olgu lubatud edasi kaevata niihästi esimese kui ka teise astme kohtu süüdimõistva kui ka õigeksmõistva otsuse peale.

Hageja huvide kaitseks on komisjoni poolt väga vajalik täiendus kriminaalprotsessis tehtud hagi kindlustuse suhtes. Eelnõu § 546, mis Vene 1900. a. KKS projektist laenatud, näeb ette, et hagi rahuldamise korral teeb kohus hageja sellekohasel palvel korralduse hagi kindlustuseks TKS korras, kui see ei olnud juba enne kohtuotsuse tegemist tehtud. Sellise normiga on kõrvaldatud KKS see puudus, mis ennast alati tunda andis ja sageli väga valusasti, sest kohtualune võis oma varanduse kõrvaldada ja seega kahjusajalt võimaluse võtta kohtu poolt mõistetud kahjutasu rahuldamiseks.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu tegevuses 1932. a. jaanuarikuus võiks märkida järgmist:

Jaanuari alul oli Riigikogu portfellig üle 50 mitmesuguse seaduseelnõu. Neist tähtsamad:

1) Riigikogu pleenumis: Veksliseadus, Kreenholmi puuvillasaaduste manufaktuuri osatühisusele veejõujaama laiendamise ja energia edasiandmise kontsessiooni põhilause teadus.

2) Rahaasjanduse komisjonis: Tollipõhitariifide seadused.

3) Üldkomisjonis: Põllumajandusliikude kinnisvarade kaitse seadus, Jahiseadus, Endiste gildide varade korraldamise seadus, Tervis-

hoiupersonaali kutsetegevuse seadus, Konkursi ärahoiu kokkuleppe (akordi) seadus.

4) Kodukorra komisjonis: Uus Riigikogu kodukorra eelnõu.

Jaanuarikuul esitati VV poolt Riigikogule järgmised uued eelnõud: Kokkuleppeprotsentide määra seadus, Põllupidajate võlgade korraldamise seadus, Sisemaksuvahendite liikumise korraldamise seadus, Postiga saadetud kaebuste tähtaja arvutamise asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse § 828 muutmise seadus, Kohtute seaduse §§ 251 1-a ja 257 muutmise seadus. Kohtuotsuste täitmise alal kohtute ja tsiviilkohtupidamise seaduste muutmise seadus (kohtupristavite tegevuse piirkondade korraldamine), Palgaraamatute järgi teenistustasu sundtäite korras sissenõudmise seadus, Riigi 1932./1933. aasta eelarve, Vallasvara aresti alla panemise ja müügi asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse täiendamise seadus.

Jaanuarikuul võeti vastu Riigikogu poolt: Veksliseadus, Kokkuleppeprotsentide määra seadus, Sisemaksuvahendite liikumise korralduse seadus, Postiga saadetud kaebuste tähtaja arvutamise asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse § 828 muutmise seadus, Kohtute seaduse §§ 251 1-a ja 257 muutmise seadus.

Riigi 1932./33. a. eelarve võeti Riigikogu poolt peale majandusministri kõnet esimesel lugemisel vastu ilma läbirääkimisteta ja anti rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus.

Pikemalt on rahaasjanduse- ja üldkomisjonis arutatud Põllupidajate võlgade korraldamise seadust. Eelnõu jäi komisjonidesse teisele lugemisele.

Politiilistest sündmustest võiks märkida järgmist:

1) 26. jaanuaril 1932 ühinesid Riigikogus põllumeestekogude rühm ja põllumeeste, asunikkude ning väikemaapidajate koonduse rühm üheks rühmaks nimega: Põllumeeste kogude, põllumeeste, asunikkude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühm.

2) 29. jaanuaril 1932 ühinesid Riigikogus: ühendatud rahvaerakondade rühm ja tööerakonna rühm üheks rühmaks nimega: Rahvusliku keskerakonna Riigikogu rühm.

3) 29. jaanuaril 1932 andis Riigikogule lahkumise palve K. Pätsi kabinett.

4) 28. jaanuaril 1932 lõpetas Riigikogu rühmade poolt Põhiseaduse muutmise eelnõu väljatöötamiseks moodustatud alamkomisjon oma töö. Koostatud eelnõu esitati samal päeval rahvaalgatuse korras Riigikogu juhatusel. Et Põhiseaduse muutmist võib algatada Riigikogu, siis on tõenäoline, et väljatöötatud Põhiseaduse muutmise eelnõu rühmade poolt veel kaalutakse ja lõplikus redaktsioonis Riigikogule esitatakse, et seda siis rahvahääletusele viia.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

M. Taevere.

Missuguses kohtukorras tuleb perekonnaseisuaktide parandamisi toimetada (Perekonnaseisuseadus § 24 — RT 191—1925)?

Vastus: Perekonnaseisuaktide kohtu teel parandamise otsustamine kuulub rahukohtunikule adm. k. korras vastava valveasutise algatusel, neil erandlikel juhtudel aga, kui akti pärast on tekkinud asjasthuvitatud isikute vahel tsiviilõiguslik tüli, võib parandamine järgneda tsiviilkohtu korras tehtud üldkohtu otsuse põhjal.

Perekonnaseisu muutumise registreerimised on korraldatud eeskätt üldhuvides ja on sundusliku iseloomuga. Kodanikud peavad oma perekonnaseisu muudatusi vastava perekonnaseisuametniku juures registreerima (Perekonnaseisusead. §§ 3, 29, 30, 38, 52 jt.) ja peavad seda tegema karistuse ähvardusel RNS § 29 järgi (vt. sisem. juhtn. Perekonnaseisuseaduse teostamiseks § 30 ja 43). Kuigi perekonnaseisuaktid on tõestuseks ka kodanikkude omavahelistes eraõiguslikes suhetes, mis registreeritavaist sündimusi olenevad, on nad oma iseloomult eeskätt avalik-õiguslikku laadi ja neid tuleb sellistena käsitada. Neis leiduvad andmed peavad olema usaldatavad, s. o. vastama tõeludele. Kui nendesse nende koostamisel on sattunud viga, peab perekonnaseisuametnik nende parandamise ette võtma samas korras, nagu ta neid koostas, s. o. asjasse puutuvate isikute osavõtul, niivõrt kui aga parandusi ei ole lubatud temal endal ette võtta, vaid selleks kohtu autorisatsiooni tarvis on, peab sellest järelevalveasutisele teatama, kes samme astub üldises administratiivasutiste aktide muutmise korras vea parandamiseks. Kompetentseks tuleb selleks loomulikult lugeda administratiivkohut, kes üldiselt valitsuse ja omavalitsusasutiste tegevuse üle antavate kaebuste ja protestide lahendamiseks on ellu kutsutud. Seda vaadet kinnitavad ka Perekonnaseisusead. §§ 42 ja 51, kui nad üksikutel juhtudel, nimelt kui perekonnaseisuametnikud keelduvad abielu registreerimast või välismaal toimetatud abielu lahutamist või maksvusetuks tunnistamist registreerimast, määravad, et nende tegevuse üle võib kaevata administratiivkohtu korras kohalikule rahukohtunikule. Nagu viimase natsiteeritud määrustest näha, on seadusandja kohalikke rahukohtunikke määranud perekonnaseisuküsimusi lahendama vaatamata sellele, kas on tegemist linna või maa, valla või alevi perekonnaseisuametnikuga, mis on ka loomulik, sest et kõigi nende tegevus perekonnaseisuaktide koostamisel on oma iseloomult ühetaoline.

Perekonnaseisuaktide parandamise küsimust võib, nagu Perekonnaseisusead. § 28 näha, igaüks algatada, tähendab, peale perekonnaseisuametniku, kes eesrinnas aktide korrashoiu eest peab hoolitsema, ka iga kõrvaline isik ja asutis, juhtides järelevalveasutise tähelepanu veale, mida perekonnaseisuamet omal jõul parandada ei saa. Järele-

valveasutise kohus on selle järel samme astuda akti parandamiseks, pöördudes kohaliku rahukohtumiku poole, kelle piirkonnas akt on ekslikult koostatud, et see paranduse tegemise ette kirjutaks.

Vastupidine vaade, nagu peaks perekonnaseisuaktide parandamisi taotlema üldreeglina tsiviilkohtus nõude korras, on ekslik juba sellepärast, et selles korras lahendatakse eraõiguslikke tülisid ja tsiviilkohtusse pöördumine on üldiselt vabatahtlik, sõltuv asjaosaliste omast näengust vastavate aegumis- ja preklusiiv-tähtaegade kestel, siin aga on tegemist aktiga, mis on avalikõigusliku iseloomuga, mis, kui ta vigane on, sunduslikult peab parandatama vaatamata sellele, kudas nendes vigade tehtud, sest perekonnaseisuaktidel on kestev tähendus ja nende korrashoiu kohus, mis sisaldab ka avalikukstulevate vigade parandamise kohuse, on kestev, mitte aeguv. Kõnelemata, et nende parandamist ei või sõltuvaks teha üksikute eraisikute heast tahtest ja meelevallast, on ka loomulik, et nende parandamise küsimuse arutamist ei või tsiviilkohtu ülesandeks ja tsiviilkohtu korras lahendatavaks lugeda sel ajal, kui riigis haldustoimingute arutamiseks erikohtud ja -kohtukord olemas. Juhud, kus avaliku võimu kandjaid kästakse tsiviilkohtu korras esineda, on seaduses otse ette nähtud, näit. vaimuhaigeks ja pillajaks tunnistamise asjades. Perekonnaseisuaktide asjus tsiviilkohtu korras akti parandust taotella ei ole ühelegi ametipidajale antud. Küll aga on valveasutistel üldiselt õigus oma valvealuste asutiste tegevuses vigu leida, nende kõrvaldamist nõuda, kui need on otseses subordinatsiooni vahekorras temaga, kui aga on tegemist omavalitsusasutiste ja nende ametnikkude haldusaktide parandamisega, peab see toimuma administratiivkohtu korras. Sama õigus peab kuuluma perekonnaseisuasjus nende ametnikkude üle seisvatele valveasutistele, sest muidu ei oleks mõtet Perekonnaseisu sead. § 28 määrusel, et nendele registreerimisaktide vigadest teatataks.

Tsiviilkohtusse peab pöörduma ainult siis, kui akti sisu pärast on tekkinud tsiviilõiguslik tüli, näit., kui abielumees ei tunnista tema nimele registreeritud last omaks või kui verisugulased vaidlevad lapse sünni vastu sünniaktis tähendatud vanematest, samuti kui nõutakse abielu maksvusetuks tunnistamist; niisugune pöördumine oleb asjasthuvitatud isikute vabast näengust. Niisugustel erandlikel juhtudel võib tsiviilkohtu otsus omaette aluseks olla perekonnaseisuakti sisuliseks parandamiseks või muutmiseks.

(RkhÜ t. nr. 37 — 1931.)

Kas kuulub priisikohus Riigikohtu järelevalvele ja priisikohtu otsuste tühistamine Riigikohtu võimkonda?

Vastus: eitav.

TKS §§ 794, 795 jt. ning KKS § 935 p. 3 jt. ette nähtud alustel ja korras kuuluvad Riigikohtu tsiviil- või kriminaalosalosakonna arutu-

sele palved üksnes nende kohtute otsuste tühistamise kohta asja uuesti läbivaatamise-uuendamise korras, mis ette nähtud samades kohtupidamise seadustes. Priisikohus kui ka ülempriisikohus teotsevad eriseaduses, nimelt Merepriiside seaduses (Položenie o morskih prizah) ette nähtud korras ja alustel. Merepriiside seaduse § 5 põhjal (RT 211/212—1920) alluvad priisiasjad priisikohtule ja teisel astmel ülempriisikohtule. Merepriiside sead. (Pol. o. morsk. prizah) § 85 põhjal ei kuulu ülempriisikohtu otsused üldse edasi-kaebusele. Nii näeb Merepriiside seadus ette priisiasjade otsustamise üksnes erilistes priisikohtutes ega sea priisikohtuid kohtute hulka, mis alluvad Riigikohtu ülemvalvele. Riigikohtu seaduses (RT 82/83—1919) on omalt poolt kindlaks määratud Riigikohtu üldkoosoleku, tsiviil-, kriminaal- ja administratiivosakonna võimupiirid ja ülesanded ning ka selle seaduse kohaselt ei kuulu priisikohus Riigikohtu järelevalvele ja priisikohtu otsuste tühistamine Riigikohtu võimkonda. Merepriiside seaduse § 59, millele ka muu seas palve rajatud, näeb üksnes ette, et priisikohtud lahendavad asja arutamise korras tekkivaid raskusi peale Merepriiside seaduse ka TKS ning KKS alusel. § 59 ei õigusta Riigikohut otsustama priisikohtule alluvaid asju. (RkhÜ t. nr. 69—1931.)

Administratiivosakond.

M. Taevere.

Kas aruandvate ettevõtete maksustamisel tuleb silmas pidada Tulumaksuseaduse § 4 ja eriti sama paragraafi p. 5 juures oleva tähenduse nõudeid?

Vastus: jaatav.

Kuigi Tulumaksuseaduse § 16 on tähendatud, et avalikult aru andma kohustatud ettevõtte tuluks loetakse §§ 8—15 ja 19 järgi arvutatud üldine kasu tema viimase tegevusaasta aruandes, kusjuures dividendid aktsiate, osamaksude jne. pealt maha arvamata jäetakse, siis ei tähenda see, et Tulumaksuseaduse §§ 1—7 ei tule kohaldada ja nende nõudeid silmas pidada aruandvate ettevõtete tulu kindlaksmääramisel, vaid nende paragraafide nõudmiste täitmine on kohustuslik ka aruandvate ettevõtete tulu kindlaksmääramisel, sest nende paragraafide määrustes on ära tähendatud, missugused isikud, nii juriidilised kui ka füüsilised, käivad tulumaksu alla ja mida arvatakse üldiselt tuluks ja mida mitte. Tulumaksusead. § 16 on tähendatud §§ 8—15 ja 19 ainult sellepärast, et nende paragraafide määrused sisaldavad eeskirju selle kohta, kuidas tuleb arvestada Tulum. sead. § 3 ette nähtud tulu rahalistest kapitalidest, liikumata varandustest ja kaubanduslikkudest, tööstuslikkudest ja muist tulutoovaist ettevõtetest, mis eeskirjade järgi tulebki aruandvate ettevõtete maksualune tulu välja arvata aruandva ettevõtte aruandes näidatud andmete põhjal.

(RkhA toim. nr. 411 II—1931.)

Kas pensioni arvutamisel veneaegse teenistuse arvessevõtmisega kuulub pension üldse 25%-sele vähendamisele?

Vastus: jaatav, kui pension ületab 40 krooni kuus.

Riigi- ja omavalitsuste teenijate ja nende perekondade pensionide vähendamise seaduse (RT 38—1931) § 1 järgi vähendatakse 25% võrra Pensioniseaduse põhjal määratud ja määratavad pensionid. Selle seaduse § 2 iseenesest ei määra pensioni arvutamise üldaluseid juhul, kui pensioni määramisel tuleb arvesse võtta veneaegset teenistust. Pensioni arvutamine toimub ikkagi Pensioniseaduse alusel ja § 2 tuleb kohaldamisele üksnes juhul, kui Pensioniseaduse alusel arvutatud pension ületab § 2 ette nähtud pensioni ülemmäärad. Pensionide vähendamise seaduse § 7 põhjal ei kuulu 25%-sele vähendamisele üksnes pensionid, mis ei ületa 40 krooni kuus ja neid ei vähendata ka alla 40 krooni kuus. Kõik muud pensionid kuuluvad sama seaduse §§ 1 ja 6 järgi vähendamisele 25% võrra.

(Rkha toim. nr. 1119 II—1931.)

Kas koguduseliikmel on õigus kaebust tõsta, kui koguduse, kui usuühingu, vaimulik, kes Perekonnaseisu seaduse (RT 191/192—1925) § 7 põhjal on Kohtu- ja Siseministeeriumi poolt registreeritud perekonnaseisuametnikuks, mitte omal soovil lahti registreeritakse?

Vastus: eitav.

Küsimuses tähendatud seaduse § 7 põhjal toimub usuühingu vaimuliku perekonnaseisuametnikuks registreerimine vastavate usuühingute või nende liitude keskvalitsuse ettepanekul. Usuühingute ja nende liitude seaduse (RT 183/184—1925) põhjal (§§ 13, 22—25) on usuühingud juriidilised isikud. Usuühingus on sama seaduse § 4 põhjal kodanlikult täisealistel ühinguliikmetel hääleõigus ning aktiivne ja passiivne valimisõigus. § 6 põhjal on õigus nõuda ja kosta kohtus sama seaduse II peatükis ette nähtud korras registreeritud ühingutel ja liitudel. Et usuühingu või koguduse vaimulik registreeritakse perekonnaseisuametnikuks usuühingu (koguduse) või nende liitude ettepanekul, on õigus niisuguse vaimuliku perekonnaseisuametniku ametist lahtiregistreerimise vastu kaebust tõsta vastaval usuühingul või usuühingute liidul, vastavalt sellele, kelle ettepanekul registreerimine toimus, aga mitte üksikul usuühingu liikmel.

(Rkha toim. nr. 1131 II—1931.)

Tsiviilosakond.

T. Grünthal.

Millised õigused on lastega lesel maaõiguste järgi (BES §§ 1711—1720) mehest järele jäänud kinnisvara kasutamisel?

Selle kohta seletab Riigikohus järgmist:

Ei saa õigeks pidada väidet, nagu võiks lesknaine, kes mehest järele jäänud pärandit BES §§ 1711—1720 korras kasustab, selle

pärandi hulka kuuluvat kinnisvaral kasvavat metsa kasustada kui omanik (BES § 1057). Kuigi BES § 1714 annab lastega lesele õiguse (Leibzuchtsrecht) valitseda ja kasustada mehest järele jäänud kogu vara oma näengu järgi aruandmatult kuni surmani, uuesti abiellumiseni või jaotuseni teiste kaaspärijatega, on see tema õigus ainult vallasvara suhtes (välja arvatud võlanõuded) piiramatu (§ 1717). Koguni kitsad on tema kasustamisõigused kinnisvara suhtes: tema ei või kinnisvara võõrandada, panditada, koormata; isegi seda osa mitte, mis sellest langeks talle pärandi jagamisel. Ainult kaaspärijate laste nõusolekul võib talle kinnisvara üle korraldamiseks suuremaid õigusi anda (BES § 1715). Muidu on lesel õigus kasustada ainult kinnisvara sissetulekuid nende kitsendustega, mis seaduses ette nähtud (§§ 1208, 1714, 1715, 1716). Järelikult pärandi hulka kuuluva kinnisvara kasustamisel on lesel samad õigused, kui harilikul usufruktuaaril.

Et mets on kinnisvara lahutamatu osa ja tõstab kinnisvara väärtust, siis BES § 1715 mõtte järgi on ka kinnisvaral kasvava metsa kasustamine lesele ainult niipalju lubatud, kuivõrt see tarvilik on kinnisvara korraliku majandamise huvides. Üldjuhtnõõriks on siin BES § 1213. Millises ulatuses ühes või teises kinnisvaras metsa raiuda võib, vastavalt selle seadusenormi mõttele, see oleneb kinnisvara iseloomust ning selle normi määrab vaidluse korral kohus kindlaks. Igatahes ei või lesk metsa rohkem raiuda, kui seda lubab korraliku metsamajandamise norm. Vastasel korral ei saaks enam juttu olla kinnisvara kasustamisest, vaid selle kurnamisest, selle väärtuse langetamisest, mis tagajärgedelt oleks võrdne BES § 1715 keelatud kinnisvara koormustega. — Et selline kitsendus kinnisvara kasustamisel lesel on tingitud teiste kaaspärijate huvides, siis on neil õigus taotella kohtus lese säärase tegevuse takistamist, mis rikub nende huve. Kuna TKS §§ 610 ja 611 põhjal juba hagi kindlustamise korras metsa raiumist võib ära keelata ja selleks Metsaseadustikus § 695 ette nähtud korras järelevalve sisse seada, siis loomulikult ei saaks takistust olla samas korras järelevalvet teostada ka sel korral, kui kaaspärijate hagi lesele metsaraiumise ärakeelamise suhtes BES §§ 1715 ja 1213 põhjal rahuldati, sest vastasel korral muutuks üldse võimatuks teostada alalist asjatundlikku kontrolli lese tegevuse üle ja kohtuotsus jääks tegelikult täitmata.

(RkhT nr. 645 — 1931.)

Milliseid tehinguid võib tühistada 1916. a. 3. juuli seaduse põhjal (Vene Sead. Kogu 1916. a. nr. 194, art. 1645)?

3. juulil 1916. a. antud seadus sisaldab reegleid seesuguste tehingute kohta, mis võlgnikkude poolt sõlmitud kreditoride kahjuks, ja näeb ette, et võlgniku ja kolmandate isikute vahel sõlmitud tehingud kuuluvad tühistamisele, kui võlgniku eesmärgiks oli selle tehinguga

kahju tekitada oma võlausaldajaile ning kui isik, kellega säärane tehing sõlmitud, teadis sellest võlgniku eesmärgist; kusjuures, kui tehing on võlgniku poolt mainitud seaduse § 4 loendatud isikutega sõlmitud, eeldatakse, et neil isikul oli teada võlgniku eesmärgist tekitada kahju oma kreditoridele. Järelikult mainitud seadus ei räägi üldse tehingutest, mis tehtud silmakirjaliselt, vaid ainult säärastest tehingutest, mis sõlmitud selleks, et tekitada kahju võlgniku kreditoridele, mispärast hageja, taotelles lepingu tühistamist 1916. a. 6. juuli seaduse alusel, peab tõestama, et leping oli sõlmitud tema, kui võlgniku kreditori kahjuks ning et isik, kellega see leping sõlmiti, teadis võlgniku eesmärgist sõlmida lepingut *in fraudem creditorum*. On hageja säärased asjaolud tõestanud, siis tuleb leping tühistada hageja suhtes nii palju kui see riivab tema huve, kuna muus osas leping, kui selle tühistamiseks puuduvad põhjused, võib jääda jõusse (main. reeglite § 5).

(RkhT nr. 835 — 1931.)

Kui kinnisvara omanik taotleb põlisrendilepingu tühistamist BES § 4150 p. 3 põhjal rendi maksmatajätmise pärast, kas peab ta kohtusse kutsuma kostjatena ka need isikud, kelle kasuks põlisrentnik on kinnisvarale kinnistanud pandiõigused?

Vastus: jaatav.

BES § 4150 p. 3 põhjal on põlisrendile antud kinnisvara omanik õigustatud taotlema kinnisvara tagasiandmist ja põlisrentniku väljaõstmist, kui viimane pole kolme aasta eest renti tasunud. § 4142 märkuse järgi kustuvad ühes põlisrendiõigusega muu seas ka pandiõigused, millega põlisrentnik kinnisvara lepingu kestel koormas, ning kinnisvaraomanik pole kohustatud tunnustama neid õigusi. TKS § 4 järgi peab aga hagi, mille aineks on teatud tehingu tühistamine, olema tõstetud kõigi isikute vastu, kelle õigused ja huvid on seotud selle lepingu olemasoluga (vt. Vene Senati ts. kass. dep. ots. 1906. a. nr. 97). On põlisrendile antud kinnisvara rentniku poolt koormatud obligatsiooniga, mis kantud kinnistusraamatusse, siis on obligatsiooniomaniku obligatsioonist järgnevad õigused ja huvid kahtlemata seotud põlisrendilepingu olemasolu ja kehtivusega. Seepärast peab kinnisvaraomanik, taotelles põlisrendilepingu tühistamist obligatsiooniga koormatud kinnisvara suhtes ja vastava sissekande mahakustutamist kinnistusraamatus, mis eeldab põlisrentniku väljaõstmist kinnisvaralt ja rentniku kohustamist panditatud hoonete mahalõhkumiseks ning äravedamiseks, — vastava hagiga esinema mitte ainult põlisrentniku, vaid ka obligatsioonipidaja vastu, kuna säärase hagi rahuldamisel häviks obligatsioonijärgse võla kindlustuseks antud pant ja oluliselt riivataks obligatsiooniomaniku õigusi ja huve. Asjaolu, et obligatsioon oli blankopealkirjaga esimeselt omanikult edasi antud kol-

mandale isikule ning hagejal hagi avaldamisel teada polnud obligatsiooni tõeline omanik, ei võinud takistuseks olla hagi tõstmiseks obligatsiooniomaniiku vastu, sest säärasel korral oli hagejal võimalus pöörduda oma taotlusega teadmatu obligatsiooniomaniiku vastu ja ühtlasi paluda hooldaja määramist viimase õiguste kaitseks (TKS § 215; Vene Sen. ts. kass. dep. ots. 1903. a. nr. 73).

(RkhT nr. 858 — 1931.)

Kas võivad kaaspärija-lapse kreditorid oma taotlusi pöörata kinnisvarale, mida kasustab lesk ETS (Eesti talurahvaseaduse) § 1067 põhjal eluaegselt (Leibzuchtsrecht) ja mille suhtes kaaspärijal-lapsel on ainult ooteõigus (BES §§ 1714, 1718, 1719)?

Vastus: eitav.

Eesti talurahvaseaduse § 1046 ja BES sissejuhatuse art. XII põhjal tuli talurahvaseisusse kuuluvate isikute eraõiguslike vahetkordade lahendamisel kohaldada BES Eestimaa maaõiguse vastavaid norme juhtudel, mis ETS-s pole eriliselt normitud. Lähtudes sellest seisukohast ja arvesse võttes, et ETS, määrates lastega lesknaisele „eluaegse kasutamiseõiguse kõigi varade suhtes“, lähemaid reegleid säärase lese õiguse kohta aga ei anna, tuleb jõuda seisukohale, et kõik selles suhtes tekkivad küsimused ning kahtlused peavad lahendust leidma Eestimaa maaõiguse vastavate normide põhjal. ETS § 1067 määritleb lesknaise õigusi mehest järele jäänud varanduse suhtes kokkukõlas Eestimaa maaõiguse normidega kui õigust „eluaegselt kasutada“ kõike varandust, mis abielu kestel oli mehe valitsemisel ja mis kuulus kas talle enesele või naisele (ETS §§ 1067, 1058), s. o. annab lesele õiguse vallata, valitseda ja kasustada mainitud varandust ja saada kõik selle tulud, vilja ning hüved kui omanik, ainult nende kitsendustega, mis tingitud selle õiguse iseloomust ja eriliselt seaduses näidatud (BES §§ 1207, 1208, 1714, 1715, 1716). Kuni lesk pole teiskordselt abiellunud või omal soovil ette võtnud pärandvara jaotust, seni kuulub see õigus jagamatult talle, olles lahutamata seotud tema isikuga. See lese õigus täielikult eitab kaaspärijate-laste võimalust teha selle jagamatu varanduse suhtes mingisuguseid korraldusi, samuti puudub neil õigus välja nõuda oma osi, neid panditada, võõrandada või koormata ükskõik mis viisil (BES § 1718). Kõik säärased toimingud loetakse seaduse ettekirjutusel tühisteks. Lastele, nii kaua kuni nende ema pole abiellunud uuesti või vabatahtlikult varanduse jaotust ette võtnud, kuulub isa pärandi suhtes ainult ooteõigus, mis ainult ema surma momendil teostub (BES §§ 1714, 1718, 1719). Puudub aga kaaspärijail-lastel endil igasugune valitsemise, korraldamise ja kasutamise õigus ema käes eluaegselt kasutada oleva jagamatu varanduse suhtes, isegi nende mõtteliste osade suhtes, mis pärandi jagamise korral neile

sellest varandusest võiksid langeda ja keelab seadus otse ja kategooriliselt neile seda varandust panditada, võõrandada ja ükskõik mis viisil koormata, siis ei saa millegagi põhjendada, et kaaspärijate laste kreditoridel selle varanduse suhtes suuremad õigused oleksid kui lastel endil ja et nad võiksid mõne kaaspärija-lapse mõttelise osa sellest eluaegselt jagamatult lese valitsemisel, kasutamisel ning valdamisel olevast varandusest lese nõusolekuta eraldada või pöörata sellele osale oma nõudeid, mis eeldaks kogu kinnisvara müüki, omandiõiguse üleminekut ostjale ja lese õiguste kustutamist (BES §§ 3957, 3967, TKS § 1874). Säärase õiguse andmine kreditoridele tühistaks tegelikult kõik lese eluaegse kasutamisiõiguse võimalused ja see oleks täielikus vastuolus ETS § 1067, BES §§ 1711, 1714, 1718 ja 1719 täpsa ja selge mõttega.

Varia.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seadus¹.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse §§ 87—89 alusel Eesti rahvas otsustas:

I o s a.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse (RT 113, 114 — 1920) sissejuhatav osa, §§ 7, 29, 36, 39, 42—44, 53—55, 57—67, 69, 70, 80, 81, 82, 86 ja peatükk V pealkiri muuta ja maksma panna järgmises redaktsioonis:

Eesti rahvas, kõikumatus usus ja vankumatus tahtes luua ja arendada riiki, mis on rajatud õiglusele ja seadusele ja vabadusele, kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevatele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus, võttis vastu ja määras Asutava Kogu ning hiljem rahvahääletamise kaudu järgmise Põhiseaduse:

§ 7. Eesti kodanikkudel ei ole õigust võtta vastu ilma Vabariigi Presidendi loata välisriikide aumärke ja autähti.

§ 29. Rahvas teostab riigivõimu: 1) rahvahääletamise, 2) rahvalgatamise, 3) Riigikogu valimise ja 4) Vabariigi Presidendi valimise teel.

§ 36. Riigikogus on kaheksakümmend liiget, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

Riigikogu valimisseadus antakse välja eriseadusena.

§ 39. Iga nelja aasta järele võetakse ette uued Riigikogu valimised.

¹ Riigikogu rühmade vahelise alamkomisjoni ettepanek 28 I 1932. Komisjoni kirjaviis muutmata. Toimetus.

Vabariigi Presidendil on õigus enne nelja aasta möödumist määrata uued Riigikogu valimised, kui riiklikud kaalutlused seda nõuavad. Sel juhul valimised peavad toimuma hiljemalt kahe kuu jooksul arvates määrase väljakuulutamise päevast.

Riigikogu liikmete volitused algavad Riigikogu valimiste tagajärgede väljakuulutamise päevast.

§ 42. Riigikogu juhatus võib kutsuda kokku Riigikogu ka erakorralisteks istungiteks, kui asjaolud seda nõuavad. Riigikogu juhatus on kohustatud kutsuma kokku Riigikogu, kui seda nõuab Vabariigi President või üks neljandik Riigikogu seaduslikust koosseisust.

Vaheajal, Riigikogu nelja-aastase kestuse möödumisest või Vabariigi presidendi poolt Riigikogu uute valimiste määramisest kuni Riigikogu valimiste tagajärgede väljakuulutamiseni, võidakse Riigikogu kutsuda kokku istungiteks ainult Vabariigi Presidendi loal.

§ 43. Riigikogu valib oma esimesel peale valimisi istungil esimehe ja teised juhatuse liikmed. Seda istungit juhatab seni, kuni esimees valitud, Riigikogu vanem liige.

§ 44. Riigikogu kodukord kuulutatakse välja seadusena.

§ 53. Riigikogu poolt või rahvahääletamisel vastuvõetud seadused esitab Riigikogu juhatus Vabariigi Presidendile väljakuulutamiseks.

Vabariigi Presidendil on õigus riiklikudel kaalutlustel jätta välja kuulutamata Riigikogu poolt vastuvõetud seadusi, andes nad Riigikogule uueks arutamiseks ja otsustamiseks. Põhiseaduse § 34 ettenähtud seadusi Vabariigi President võib riiklikudel kaalutlustel jätta välja kuulutamata seni, kuni Riigikogu nad võtnud vastu Vabariigi Presidendi poolt soovitatud muudatustega või kuni Riigikogu pärast järgmisi valimisi võtab vastu sama seaduse.

Oma otsuse seaduse väljakuulutamata jätmise kohta ühes asjaomaste kaalutlustega Vabariigi President teatab Riigikogu juhatusele hiljemalt kolmekümne päeva jooksul, arvates seaduse kättesaamisest.

§ 54. Ükski seadus ei hakka maksma väljakuulutamisetähtaegast.

Kui seaduses eneses ei ole nähtud ette muud korda ja tähtaega, hakkab ta maksma kümnendal päeval pärast avaldamist Riigi Teatajas.

§ 55. Riigikogu teostab riigi asutuste ja ettevõtete majandusliku tegevuse ja riigi eelarve täitmise kontrolli tema poolt seaduse alusel ametisse seatavate vastavate asutuste kaudu.

Peatükk V.

Eesti Vabariigi Presidendist ja Vabariigi Valitsusest.

§ 57. Rahva esindajana teostab riigi kõrgemat valitsemisvõimu Vabariigi President. Presidendi juures on riigi valitsemiseks Vabariigi Valitsus.

§ 58. Vabariigi Presidendi valib rahvas üldise, ühetaolise, otsese ja salase hääletamise kaudu viieks aastaks.

Kui esimesel hääletamisel ükski kandidaat ei saa osavõtjate hääleteenamust, siis toimetatakse hiljemalt ühe kuu jooksul teine hääletamine nende kahe kandidaadi kohta, kes esimesel hääletamisel on saanud kõige rohkem hääli, ning valituks loetakse kandidaat, kes teisel hääletamisel on saanud rohkem hääli, või häälte pooleks langemisel see, kes on vanem.

Vabariigi Presidendiks on valitav iga hääleõiguslik kodanik, kes on vähemalt neljakümne aastane ja kandidaadiks üles seatud vähemalt kümne tuhande hääleõigusliku kodaniku poolt.

Vabariigi Presidendi valimise lähem kord määratakse seadusega.

§ 59. Vabariigi Presidendi volitused algavad Riigikogu ees antava pühaliku töotusega, mis on järgmine:

„Mina, N. N., rahva tahtel asudes vabariigi presidendi kohuste täitmisele, pühalikult töotan ustavalt kaitsta Eesti Vabariigi Põhiseadust ja seadusi, õiglaselt ja erapooletult teostada minule usaldatud volitusi ja nende volituste ulatuses kõigi oma võimistega ja parema arusaamisega töötada Eesti riigi ja rahva kasuks. Önnistagu minu tööd, kes juhib rahvaste saatust.“

Vabariigi Presidendi amet ei või olla seotud ühegi muu teenistusega ega kutseülesannetega. Kui Vabariigi Presidendiks on valitud Riigikogu liige, siis loetakse ta Riigikogust lahkunuks pühaliku töotuse andmisega.

Vabariigi Presidendile volituste kestel makstav tasu määratakse seadusega, mida võib muuta ainult järgneval valimisel valitava Presidendi kohta.

Kui Vabariigi Presidendi amet on vaba või Vabariigi President ei saa täita oma ülesandeid haiguse või muude takistuste tõttu, siis täidab tema ülesandeid peaminister. Kui Vabariigi Presidendi amet on vaba või takistused on vältavat laadi, siis asutakse võimalikult ruttu uue Presidendi valimisele.

§ 60. Vabariigi President juhib riigi sise- ja välispoliitikat, hoolitseb riigi välise puutumatuse, sisemise julgeoleku ja seaduste täitmise eest.

Vabariigi President peale muude Põhiseaduses ette nähtud ülesannete:

1) esindab Eesti Vabariiki; määrab Eesti Vabariigi esindajad välisriikidesse ja võtab vastu välisriikide esindajad;

2) valvab riigivõimu teostamise üle seadusega määratud korras;

3) esitab Riigikogule kinnitamiseks riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve;

4) nimetab ametisse ja samuti vabastab sellest kaitsevaelisi ja kodanlisi ametnikke, kuivõrt see ülesanne seadustega ei ole usaldatud teistele ametiasutustele;

5) sõlmib Eesti Vabariigi nimel lepinguid välisriikidega ja esitab need Riigikogule kinnitamiseks;

6) kuulutab sõja ja teeb rahu Riigikogu vastava otsuse põhjal;

7) kuulutab välja kaitseisukorra nii üksikuis riigiosades kui ka kogu riigis ja esitab selle Riigikogule kinnitamiseks;

8) on kaitsevägede kõrgem juht;

9) otsustab armuandmise palved kohtulikult määratud karistuse vähendamiseks või kustutamiseks;

10) annab seadustega kooskõlas määrusi;

11) esitab seaduseelnõusid Riigikogule;

12) võib Riigikogule esitatud seaduseelnõusid edasilükkamatu riikliku vajaduse tõttu kuulutada välja dekreedina, millel on seaduse jõud, väljakuulutamisest ühteaegu teatades Riigikogule. Dekreet ei või muuta rahvahääletamise, rahvaalgatamise, Riigikogu valimise ega Vabariigi Presidendi valimise seadust.

§ 61. Vabariigi Presidendi otsused, et olla maksvad, peavad olema alla kirjutatud Vabariigi Presidendi poolt ning — välja arvatud Vabariigi Valitsuse või selle üksiku liikme ametisse kutsumine ja ametist vabastamine ja riigikohtunikkude ning kohtunikkude ametisse kinnitamine, — ka peaministri või asjaomase ministri poolt, kes vastutab otsuse eest Riigikogu ees.

Kui Vabariigi Presidendi otsus on Põhiseaduse või seaduse vastane, siis peaminister või asjaomane minister on kohustatud keelduma otsusele kaasallakirjutamast.

§ 62. Vabariigi Presidendi otsused võetakse vastu Vabariigi Valitsuses peaministri või asjaomase ministri ettekandel.

Kui ettekandja minister leiab, et Vabariigi Presidendi otsus on Põhiseaduse või seaduse vastane, siis ta teatab sellest Vabariigi Valitsusele. Kui Vabariigi Valitsus pärast asja arutamist ühineb ettekandja ministri arvamusega, siis palub ta Vabariigi Presidenti oma otsuse võtta tagasi või muuta ning, kui President jääb oma otsuse juurde, on Vabariigi Valitsus kohustatud temale kuulutama, et otsus ei ole teostatav.

§ 63. Vabariigi Valitsusel peab olema Riigikogu usaldus.

Vabariigi Valitsus või tema üksikud liikmed lahkuvad ametist, kui Riigikogu avaldab neile otsest umbusaldust ja Vabariigi President selle peale ei pea tarvilikuks määrata uusi Riigikogu valimisi.

§ 64. Vabariigi Valitsuse kutsub ametisse ja vabastab sellest Vabariigi President.

Vabariigi Valitsus koosneb peaministrilt ja ministritelt. Peaministrile Vabariigi President määrab ministrite seast asetäitja.

Peaminister ühtlustab Vabariigi Valitsuse tegevust, juhatab Vabariigi Valitsuse istungeid, kui seda ei pea tarvilikuks teha Vabariigi President, võib pärida aru üksikutelt ministritelt nende tegevuse

kohta ja esitada üksikuid ministreid kui ka kogu Vabariigi Valitsust ametist vabastamiseks.

Iga minister on oma ministeeriumi juht. Ministrite arv, tööjaotus ministeeriumide vahel ja nende asjaajamise kord määratakse seadusega.

Vabariigi Valitsuse istungid on kinnised. Ainult erilistel pidulikkudel juhtudel võib Vabariigi Presidendi korraldusel neid kuulutada lahtiseks.

§ 65. Vabariigi Valitsuse võimkonda kuulub: Vabariigi Presidendi otsuste vastuvõtmine Põhiseaduse alusel ja nende täidesaamine; asjade arutamine ja otsustamine, mis temale antud seaduste alusel; muud küsimused riigi valitsemise alal, mis Põhiseadusega või seadustega ei ole jäetud Vabariigi Presidendile või mõnele ministrile ministeeriumi juhina või mõnele alluvale asutusele.

Kui Vabariigi Valitsus leiab, et tema õigus mingi küsimuse lõplikuks lahendamiseks on vaieldav, siis lahendab võimkonna küsimuse Vabariigi President.

§ 66. Vabariigi Presidendi juures on temale ja Vabariigi Valitsusele ühine riigikantselei.

Riigikantseleid juhatab riigisekretär, kelle nimetab ametisse Vabariigi President.

§ 67. Vabariigi Presidendi, peaministri ja ministreid võib võtta kohtulikule vastutusele üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Asja arutamine allub Riigikohtule. Vastutusele võtmise ja asja arutamise kord määratakse seadusega.

§ 69. Ülemat kohtuvõimu Eestis teostab Riigikogu poolt valitud ja Vabariigi Presidendi poolt ametisse kinnitatud riigikohtunikudest koosnev Riigikohus.

§ 70. Kohtunikke, kui nad seaduse järgi ei ole valitavad, kinnitab Riigikohtu ettepanekul ametisse Vabariigi President.

§ 80. Mobilisatsiooni väljakuulutamise kui ka sõja alguse korral läheb kaitsevägede ülemjuhatamine Vabariigi Presidendi poolt määratud kaitsevägede ülemjuhatajale, kelle võimupiirid on määratud seadusega.

§ 81. Vabariigi Presidendil on õigus anda eriseaduses ettenähtud alustel ja korras kaitsevägedesse puutuvaid seadlusi ja määrusi.

§ 82. Vabariigi kaitsejõudude mobilisatsiooni väljakuulutamise otsustab Riigikogu.

Vabariigi Presidendil on õigus Riigikogu otsust ootamata mobilisatsiooni välja kuulutada, kui välisriik on kuulutanud Vabariigile sõja, alanud sõjalise tegevuse või välja kuulutanud Vabariigi vastu mobilisatsiooni.

§ 86. Põhiseadus on vankumatuks juhteks Riigikogu, Vabariigi Presidendi, valitsuse asutuste ja kohtute tegevuses.

II osa.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse maksmapanemiseks määrata järgmist:

§ 1. Eesti Vabariigi Põhiseaduse muudatused, mis väljendatud käesoleva seaduse I osas, hakkavad maksma sajaviiekümnendal päeval pärast käesoleva seaduse vastuvõtmist rahvahääletamisel. Ühes sellega kaotavad maksvuse Eesti Vabariigi Põhiseaduse (RT 113/114 — 1920) sissejuhatav osa, §§ 7, 29, 36, 39, 42—44, 53—55, 57—67, 69, 70, 80, 81, 82, 86 ja peatükk V pealkiri, mis asendatakse käesoleva seaduse I osas ettenähtud sissejuhatava osaga, paragrahvidega ja peatükk V pealkirjaga.

§ 2. Saja neljakümne üheksa päeva jooksul, arvates käesoleva seaduse vastuvõtmisest rahvahääletamisel, Riigikogu on kohustatud panema maksma seadused, mis on tarvilikud käesoleva seaduse I osas väljendatud Eesti Vabariigi Põhiseaduse muudatuste teostamiseks pärast nende maksmahakkamist.

§ 3. Vabariigi Presidendi valimised pannakse toime saja päeva jooksul, arvates käesoleva seaduse I osas väljendatud Eesti Vabariigi Põhiseaduse muudatuste maksmahakkamise päevast (käesoleva seaduse II osa § 1).

§ 4. Eesti Vabariigi Põhiseaduse muudatuste maksmahakkamisel (II osa § 1) oleva Riigikogu liikmete volitused lõpevad Riigikogu uue koosseisu volituste algamisega pärast uusi valimisi, mis võetakse ette kolme aasta möödumisel, arvates Põhiseaduse muudatuste maksmahakkamisel oleva Riigikogu valimistest (Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 39, RT 113/114 — 1920), Põhiseaduse muudatuste maksmahakkamisel oleva Riigikogu koosseis aga arvutatakse ümber Põhiseaduse muudatuste maksmahakkamise päevaks (II osa § 1) vastavalt muudetud Eesti Vabariigi Põhiseaduses ettenähtud Riigikogu liikmete vähemale arvule (I osa § 39) sama Riigikogu valimismaterjalide põhjal, nagu polekski valitud isikud veel olnud Riigikogu liikmeteks, ning Riigikogu sel viisil ümberarvutatud koosseisus teostab oma võimu muudetud ja maksva Eesti Vabariigi Põhiseaduse alusel.

§ 5. Eesti Vabariigi Põhiseaduse muudatuste maksmahakkamisel ametisolev Riigivanem loetakse peaministriks, arvates samast päevast (II osa § 1) muudetud ja maksva Eesti Vabariigi Põhiseaduse alusel.

Seletuskiri.

1. Asja üldine käik.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmiseks esitati vastavad eelnõud põllumeestekogude rühma poolt 1929. a. sügisel ja rahvaerakonna rühma poolt 1930. a. algul. Mõlemad eelnõud ei saanud peale katsete esialgu pikemat käiku.

1930.—1931. a. talvel vaadati Riigikogu poolt läbi ja võeti vastu muudatused rahvahääletamise korra kohta põhiseaduse muutmise suhtes.

1931. a. kevadel asuti uuesti eelnimetatud kahe eelnõu läbi vaatamisele ja nimelt moodustati selleks Riigikogu rühmadevaheline komisjon, kes omalt poolt määras kolmeliikmelise alamkomisjoni, mõlemate eelnõude ühtlustamiseks ning sellekohase ühtlase eelnõu väljatöötamiseks. Alamkomisjonile esitati 1931. a. sügiseks kahe rühma, nimelt kristliku rahvaerakonna ja saksa-rootsi rühmade poolt ka mõningaid eriettepanekuid.

Alamkomisjon on septembrikuust 1931. a. käesoleva ajani läbi vaadanud ning ühtlustanud esitatud eelnõusid ning eriettepanekuid ja nüüd oma ülesandega lõpule jõudnud. Peale muu on alamkomisjoni tööd katkestunud olnud ka sellega, et tarvilikuks osutus eriti presidendi võimu konstruksiooni suhtes katsuda lepitust leida mõlema eelnõu vahel suuliste läbirääkimiste kaudu põllumeestekogude ja rahvaerakonna rühmade esindajate ühistel koosolekutel.

2. Ühtlustatud eelnõu ulatus ja alused.

Alamkomisjoni peamiseks ülesandeks oli esitatud eelnõusid ja ettepanekuid ühtlustada ning vastav ühine ettepanek teha. Vastavalt sellele on alamkomisjon piirdunud ulatuslikult eeskätt esitatud eelnõude ja ettepanekute piiridega ning võimalikult ainult hädatarbe korral asunud neist piiridest kaugemale.

Tähendatud piiride ulatuses on alamkomisjon vastavaid aineid käsitelnud mitte ainult vormiliselt ühtlustamise suunas, vaid neid igakülgselt kaalunud ka sisult ja praktilise riikliku elu nõuete seisukohalt.

Mõlema algeelnõu juurde oli lisatud seletuskirjad, mis käesolevat eelnõu üldiselt aitavad selgitada. Alamkomisjoni ühtlustatud eelnõu selgitamiseks on seega vaja lisada ainult erimärkusi, mis selle eelnõu mõistmiseks paratamata vajalikud.

3. Algusest kuni § 55.

Põhiseaduse sissejuhatus on jäänud algeelnõude sarnaseks.

Ps. § 7 praeguses kujus rakendamine on tegelikult osutunud ebamääraseks; oma otstarbelt see paragraaf vaevalt on olnud õige. Sellepärast § 7 on tarvilises ulatuses muudetud.

§ 11 on kaalutud üksikasjaliselt, ilma et oleks jõutud uuele seisukohale.

§ 29 on jäänud, nagu ta esitatud mõlemas algeelnõus.

§ 36 on kaalutud ja kokkuleppe näol ainult riigikoguliikmete arvu suhtes muudetud.

§ 39 on osalt jäänud mõlemale algeelnõule vastavaks, osalt aga täiendatud selles mõttes, et Eesti olude kohaselt Riigikogu jääks ikkagi alaliseks riigiorganiks, nagu praegu.

§ 42 on osalt jäänud algeelnõude kohaseks, osalt aga täiendatud (2. lõige) selles mõttes, et Riigikogu ka selles lõikes tähendatud eritingimustel võiks teotseda. Arutamisel oli ka küsimus, kas mitte jätta presidendile õigust Riigikogu istungjärke katkestada, kuid see jäeti lahtiseks.

§ 43 lõplause on täiendatud painduvuse sihis.

§ 44 on korraldatud vastavalt Riigikogu kodukorra riigiehituslikule tähendusele.

§ 51 kaaluti, kuid ei jõutud ühisele seisukohale.

§ 53 on ühtlustatud algeelnõude põhivaadete kohaselt, kuid tehtud painduvamaks ning silmas peetud Ps. § 34 erinõudeid.

§ 54 on täiendatud tegelikkude vajaduste kohaselt.

§ 55 on kaalutud ja täiendatud paratamatu vajaduse ulatuses.

44. Peatükk V (§§ 57—67).

See peatükk on vastavalt mõlemale algeelnõule põhjalikult ümber töötatud, seejuures silmas pidades valitsemisvõimu ühtlust. Kas kõrgema valitsemisvõimu teostajat nimetada Põhiseaduses „President“ või „Riigivanem“, selles küsimuses leidis alamkomisjon, et ka viimase nimetuse poolt kõneleb rida kaalutlusi.

§ 57 väljendab põhimõttelist seisukohta.

§ 58 on loodud mõlemaid algeelnõusid arvestades.

§ 59 on korraldatud, samuti mõlemaid algeelnõusid silmas pidades.

§ 60 määrab presidendi funktsioonid, arvestades algeelnõusid. Peale selle on konstrueeritud (p. 12) nn. hädadekreetide andmise võimalus, hoides puutumata Eesti riigikorra põhialused.

§ 61 käsitleb presidendi ja Vabariigi Valitsuse vahekordi väliselt ja vormiliselt, luues parlamentaarset presidendi vahekorrad valitsusega.

§ 62 määrustab presidendi ja Vabariigi Valitsuse sisemisi vahekordi, luues ühtlasi tagatise õiguskorra kindlustamiseks.

§ 63 määrustab Vabariigi Valitsuse vahekordi Riigikoguga, tagades parlamentaarset valitsemiskorda Eestis. Alamkomisjon ei leidnud Eesti oludes õige olevat püstitada selles asjas mingit muud põhimõtet või teha uusi katseid.

§ 64 põhineb algeelnõude eeskujudel.

§ 65 märgib Vabariigi Valitsuse funktsioonid, silmas pidades välismaade (Soome) eeskju.

§ 66 säilitab maksva korra aluseid ja algeelnõude määrusi.

§ 67 määrustega on tahetud ainult põhimõtteliselt vastavat ainet korraldada, jättes üksikasjad harilikule seadusandlusele.

5. Lõpp - (§§ 69—86) ja maksmapanemise määrused.

Ps. §§ 69, 70, 76, 80—82 ja 86 on redigeeritud, silmas pidades maksvat korda ning Vabariigi presidendi instituuti ning algeelnõude määrusi neis asjus.

Ps. muudatuste maksmapanemise määrustes (osa 2) on üldiselt jäädud püsima algeelnõude juurde. Tegelikke olusid silmas pidades on aga pikendatud vastavaid ajavahemikke (§§ 1—2).

Et liigseid kulusid ja ebasobivusi kõrvaldada, on leitud võimalikuks jätta olemasolevat Riigikogu vastava ajani ning selles mõttes muudetud algeelnõusid (§ 3 algus, § 4).

XI Õigusteadlaste Päeva päevakord ja referaatide teesid.

XI Õigusteadlaste Päev peetakse 31. märtsil ja 1. aprillil 1932. a. Tartus, Aia tän. nr. 46, ülikoolihoone suures auditooriumis.

P ä e v a k o r d.

Neljapäeval 31. märtsil kell 10 hom.

1. Avamine.
2. Juhatuse valimine.
3. „Omavalitsuse ja riigi vahekord“, refer. mag. A.-T. Kliimann.
4. „Maaomavalitsuse korraldus“, refer. Riigikogu asjavalitseja E. Maddison.
5. „Vallaomavalitsuse korraldus“, refer. Maapanga direktor J. Jans.

Reedel 1. aprillil kell 10 hom.

6. „Kriminaalkohtupidamise seaduse eelnõu“, refer. vann. adv. K. Grau.
7. Päeval tõusetunud küsimused.
8. Järgmise õigusteadlastepäeva aja ja koha kindlaksmääramine.

Päeva lõpul omavaheline koosviibimine.

Sõna- ja hääleõigusega võtavad õigusteadlastepäevast osa: kohtunikud, prokurörid, kohtuametikandidaadid, ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, notarid, vande- ja eraadvokaadid ja kõik juriidilise haridusega isikud.

Korraldab toimikond.

Referaatide teesid.

A.-T. Kliimann'i referaat „Omavalitsuse ja riigi vahekord“.

1. Omavalitsus on demokratiseeritud detsentralistlik administratiiv-võimu ühik.
2. Materiaalses mõttes omavalitsus erineb riigist esiteks selle

poolest, et ta tähendab ainult administratiivset võimu teostavate organite kompleksi. Viimane rajatakse alati demokratismi printsiibile ja tehakse riigiamministratsioonist täiesti sõltumatuks. Suurim materiaalne erinevus sisaldub teiseks aga selles, et riigi õiguslik alus võib olla originaarne, omavalitsusel aga alati derivatiivne.

Formaalses mõttes omavalitsus erineb riigist üksnes oma õigusliku aluse poolest. Nagu riigilgi, tal võib olla puht-administratiivsete ülesannete kõrval ka legislatiivseid ja jurisdiktsioonilisi funktsioone.

3. Et omavalitsus asetatakse riigiamministratsiooniga koordineeritavahekorra, on nende aktid täiesti ühevõrdsed. Riigiamministratsioon ei või teha mingeid ülesandeid omavalitsusele. Nendevaheliste konfliktide lahendamine kuulub kohtu kompetentsi.

Omavalitsuse tegevust kontrollitakse *in principio* vaid seadusepärasuse mõttes. Kuid kontroll võiks teostuda sama hästi ka praktiliste küsimuste suhtes.

4. Eesti omavalitsus on vaid fakultatiivne instituut. Tema kompetents ei ole põhiseaduslikult määratud, küll aga tema organite süsteem.

Eesti omavalitsus ei tarvitse erineda riigi kohaadministratsioonist mitte millegagi, tema võimupiire muudetakse tavalises seadusandlikus korras.

5. Moodsale riigile omavalitsuseinstituut ei ole vastuvõetav. Kuid Eesti omavalitsus otstarbekohase korralduse juures ei saaks olla tõkkeks riigiamministratsioonile.

E. Maddison'i referaat „Maaomavalitsuse korraldus“.

1. Kohaliku valitsuse kujundamisel on mõõtuandev Põhiseaduses selgesti väljendatud deentralisatsiooni põhimõte, mille järgi valitsemisvõimu teostamine kohal peaks olema peamiselt kohaliku rahva ülesandeks.

2. Kohaliku rahva poolt teostatava kohaliku valitsemise ehk omavalitsuse kujundamisel on jäetud laialine vabadus harilikule seadusandlusele — isegi omavalitsusühikute määramisel harilik seadusandlus ei ole otseselt seotud Põhiseadusega, mis seletatav seega, et Asutav Kogu, võttes vastu Põhiseaduse, arvestas olemasolevat olukorda ja ühtlasi rajas omavalitsuse riiklikule teooriale.

3. Põhiseaduse vastuvõtmisel oli maaomavalitsusühikuks maakond; säärase ühikuna esineb maakond ka praegu, mispärast ei ole vormiliselt õige nimetada seda maaomavalitsuse teiseks astmeks: maakond on vormiliselt ainus maaomavalitsuseühik, kuid jaotatud allühikuteks.

4. Olles vormiliselt ainsaks maaomavalitsusühikuks kaotab maakond aegamööda säärase ühiku tähenduse oma allühikute kasuks. Selle põhjuseks on ühelt poolt allühikute ülesannete alatine laiene-

mine ja teiselt poolt maakonna majanduslikud raskused oma ülesannete täitmisel. Tulemuseks on, et maakonnaomavalitsus on muutumas peajasjalikult administratiivjärelevalve asutiseks.

5. Säärane olukord nõuab maakonnaomavalitsuse ümberkorraldamist, kuid ei õigusta veel maakonnaomavalitsuste kaotamist. Kaotamise küsimus võib kerkida päevakorrale alles siis, kui praegused allühikud on omandanud maaomavalitsusühiku tähenduse, s. t. on kutsutud teatavatel aladel täitma kohaliku valitsuse ülesandeid kogu ulatuses, asendades seega maakonnaomavalitsust.

6. Maakonnaomavalitsuse ümberkorraldamine eeldab vallaomavalitsuse ümberkorraldamist. Maksva vallaomavalitsuse korralduse juures omaks maakonnaomavalitsuse ümberkorraldamine vähest tähtsust. Maakonnaomavalitsuse ümberkorraldamine eeldab suuremaid ja majanduslikult paremini kindlustatud valdu, laialiste ülesannetega ja suurema iseseisvusega.

7. Ümberkorraldatud maakonnaomavalitsus peaks täitma ainult administratiivjärelevalve ülesandeid, s. t. teostama järelevalvet, esinema instruktorina ja otsustama neid küsimusi, mis puudutavad kogu maakonda või mille otsustamine on võimatu vallale või mida teatavail põhjusil ei või jätta üksikute valdade hooleks.

8. Ümberkorraldatud maakonnaomavalitsuse ülesannete kompleks võimaldaks maakonnaomavalitsuste arvu vähendamist ja seega ka Vabariigi administratiivjaotuse (maakondade) muutmist.

9. Ümberkorraldatud maakonnaomavalitsuse konstruktsioon jääks üldiselt endiseks, kuid järgmiste muudatustega:

a) esinduskogu (volikogu): liikmete arv ei peaks ületama 15, kuna volituste aega tuleks pikendada vähemalt 4 aastani; valimised tuleks toimetada süsteemi järgi, mis, tuginedes proportsionaalsuse põhimõttele, võimaldaks valijaile suuremat vabadust; esinduskogu ülesanded tuleks täpsalt näha ette seaduses; juhatajaks oleks maaomavalitsuse esimees (maavanem); juhataja õigused esinduskogu otsuse suhtes tuleks määrata seaduses;

b) maavalitsus: koosneks maavalitsuse esimehest (maavanemast) ja kahest liikmest; esimehe (maavanema) valib kohalik rahvas, kusjuures valimised teostuksid ühel ajal volikogu valimistega; maavalitsuse liikmed valiks esinduskogu; kõigilt neilt nõutakse teatud staaži ja vanust; esimehe ja maavalitsuse ülesanded ja vahetused tuleks määrata seaduses, eriti esimehe õigused maavalitsuse otsuste ja üksikute liikmete suhtes; maavalitsuse osakondade juhatajaks panna nimetatud ametnikud; kindel tasu on ainult esimehel, kuna liikmeile makstakse tasu maavalitsuse koosolekuilt;

c) järelevalveasutis: tema õigusi tuleks laiendada, andes muu seas talle esinduskogu laialisaatmise õiguse, samuti tuleks muuta

järelevalve teostamise korda, andes järelevalveasutisele veto- või seismapanemisõiguse ja maaomavalitsusele järelevalveasutise sellekohaste otsuste peale kaebamisõiguse.

J. Jans'i referaat „Vallaomavalitsuse korraldus“.

1. Iga asutis peab organiseeritud olema vastavalt oma ülesannetele.

2. Vallaomavalitsus on nii ajalooliselt kui kehtiva õiguse järgi riigi administratiivorganisatsiooni algrakuke ja tema ülesandeks on: a) kohalikkude elanikkude huvides vajalisi administratiivtoimetusi täita; b) riigi keskasutisele kohalikkude olude kohta andmeid muretseda ja muid kesk võimu ülesandeid täita, mis nõuavad otsesest kokkupuutumisest kohalikkude elanikkudega ja kohalikkude olude tundmist; c) valla elanikkude huvides mitmesuguseid asutisi ülal pidada ning valla varandusi valitseda.

3. Punkt 2 mainitud asjaolud nõuavad, et valla pindala ei teeks raskusi elanikkude läbikäimises vallavalitsusega ja muude vallaasutistega ning et valla maa-alaline suurus ja valla elanikkude rohkus ei takistaks vallavalitsust kohalikke olusid ja inimesi tundma õppimast ning nendega läbi käimast.

Kõik vallaomavalitsuse konstruktsioonid, mis ei ole kokkukõlas mainitud asjaoludega, on ebaratsionaalsed ja eluvõõrad.

4. Meie vallakogukonnale vastav organisatsioon on ajalooliselt kõige vanem ühiskondlik koondis, vanem kui riigid ja riiki loov tegur. Kuid moodsates kultuurriikides määrab kogukondliku korralduse ja selle võimupiirid riiklik võim, ajanõuetele ja riigi iseloomule vastavalt, hoolimata omavalitsusühikute ajaloolistest õigustest.

5. Eeltoodud seisukohtadest lähtudes tuleb vallaomavalitsust defineerida kui territoriaalset elanikkude koondist, mille ülesandeks on asjaoludele vastavaid kohalikkude huvideid ja kohalikkude olude tundmisest tingitud ühiskondlikke ülesandeid täita, mis otstarbeks koondisel on sundvõimuga varustatud valitsus, mis organiseeritud riigivõimu iseloomule vastavalt.

6. Vaba rahvaomavalitsus võib olla ainult demokraatlikult organiseeritud.

K. Grau referaat „Kriminaalkohtupidamisseaduse eelnõu“.

1. Esitatud KKS eelnõu on oma uuendustes läinud üle tarvilikkuse piiri.

2. Eelnõu peaks piirduma muudatusega kehtivas KKS-s, mis tingitud Põhiseadusest, üksikutest eriseadustest ja kohtupraktisest.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1932.

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

A. Brandt, S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Guldenstubbe, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, L. Olesk, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitav masinakiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmise. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Toimetus jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud kliiseede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

X Õigusteadlaste Päeva protokollid

(referaadid ja läbirääkimised) üksikmüügil saadaval. 80 lk.

Hind 1 kroon.

Tellida „Õiguse“ talitusele, Tartu, Aia tän. 35.

Hinna ettesaatmisel kas rahas või postmarkides saadetakse raamat tellijale postikuludeta kätte.

1932. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kolmeteistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1930. a. ja 1931. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s., 1929., 1930. ja 1931. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.